

REFAKATSIZ VE AİLESİNDEN AYRI DÜŞMÜŞ ÇOCUKLARA YÖNELİK AİLE TEMELLİ BAKIM

İnsan Hakları Yürütme
Komitesi (CDDH)

KILAVUZ

Bu çeviri Avrupa Birliği ile birlikte
ortak finanse edilmektedir

Original: *Guide on Family-Based Care for Unaccompanied and Separated Children*

Bu çeviri, Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyinin mali desteğiyle hazırlanmıştır. Bu içeriğin sorumluluğu Avrupa Konseyine aittir ve ifade edilen görüşler, Avrupa Birliği'nin resmi görüşünü yansıtmamaktadır.

Metnin bütünlüğünün korunması, yapılan alıntının bağlam dışı kullanılmaması, eksik bilgi verilmemesi veya metnin niteliği, kapsamı veya bağlamı açısından okuyucunun yanlış yönlendirilmemesi kaydıyla ve ticari amaca yönelik olarak kullanılmaması şartıyla (500 kelimeye kadar) alıntı yapılabilir. Kaynak metin "© Avrupa Konseyi, 2025" ibaresi ile birlikte mutlaka belirtilmelidir. Belgenin tamamının ya da belirli kısımlarının çoğaltılması/çevirisi ile ilgili diğer her türlü talep için Avrupa Konseyi İletişim Müdürlüğü ile irtibata geçilmelidir (F-67075 Strasbourg Cedex veya publishing@coe.int).

Bu belge ile ilgili diğer yazışmalar için Avenue de l'Europe F-67075 Strasbourg Cedex, France, Tel. +33 (0)3 88 41 20 00 E-mail: Horizontal.Facility@coe.int ile irtibata geçilmelidir.

Tasarım ve baskı : Epa-Mat Basım Yayın Promosyon San. ve Tic. Ltd. Şti.

Kapak fotoğrafı: © Shutterstock

© Avrupa Konseyi, Haziran 2025. Tüm hakları saklıdır. Lisans sahibi belirli koşullar altında Avrupa Birliği'dir.

REFAKATSİZ VE AİLESİNDEN AYRI DÜŞMÜŞ ÇOCUKLARA YÖNELİK AİLE TEMELLİ BAKIM

KILAVUZ

İnsan Hakları Yürütme Komitesi (CDDH)
tarafından 23 – 26 Kasım 2021’de kabul edilmiştir

İçindekiler

1. GİRİŞ	5
1.1. Bağlam	5
1.2. Kapsam	7
1.3. Tanımlar	7
2. YASAL İLKELER	10
2.1. Çocuğun üstün yararı	10
2.2. Çocuğun statüsünün önceliği	13
2.3. Bakım ve koruma sağlanması	14
2.4. Aile hayatına saygı hakkı	19
2.5. Katılım hakkı	20
2.6. Vasilik	21
3. UYGULAMA İLKELERİ	22
3.1. Bütüncül çocuk koruma sistemi	23
3.2. Çocuğun özel ihtiyaçları	24
3.3. Yeterli ve uygun yer ve hizmetler	26
3.4. Ev sahibi ailelerin seçilmesi	28
3.5. Ev sahibi ailelerin taranması, eğitilmesi ve desteklenmesi	29
3.6. İzleme	31
3.7. Yetişkinliğe geçiş	31
4. SONUÇLAR	33

1. GİRİŞ

1.1. Bağlam

- 1. Çok sayıda refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocuk, oldukça zor ve sarsıcı olması muhtemel yolculukların ardından Avrupa'ya ulaşmaktadır.¹ Bununla birlikte bu çocuklardan bazıları menşe ülkelerinden ayrılmadan önce de ciddi travma geçirmiş olabilirler. İçinde bulundukları koşulların getirdiği kırılganlıkları ve hedef ülkeye varmadan önce, yolculuk esnasında ve vardiktan sonra karşılaştıkları belli tehlikeler nedeniyle söz konusu çocuklar, özel koruma ve bakım hakkına sahiptir. Refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş bazı çocuklar Avrupa Konseyi üye devletlerine vardiktan sonra, korunma hakları tartışılmaz nitelikte olmasına rağmen, zor şartlar altında yaşamaya devam etmektedir. Bu durumun çeşitli sebepleri arasında, *diğerlerinin yanı sıra*, uygun barınma imkânlarının yokluğu ve çocuk dostu hizmetlere erişimin sınırlı olması bulunmaktadır.
- 2. Bu çerçevede ve Avrupa Konseyinin bu alandaki öncelikleri doğrultusunda,² Avrupa Konseyi Göç ve İnsan Hakları Tasarı Grubu ("CDDH-MIG"), "Göç Bağlamında İdari Gözetime Alternatiflerin Hukuki ve Uygulama Boyutu Analizi ("CDDH Analizi")³ isimli kapsamlı çalışmayı ve buna eşlik eden "Göçmenlerin İdari Gözetim Altına Alınmasına Alternatifler: Etkili Sonuçların Desteklenmesi" kılavuzunu ("CDDH Kılavuzu") hazırlarken mülteci ve göçmen çocukların haklarına özel bir önem vermiştir.⁴ CDDH-MIG'den, halihazırda tamamlanmış çalışmalardan faydalanarak refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocuklara yönelik alternatif aile temelli bakıma ilişkin meseleleri araştırması istenmiştir.⁵
- 3. Refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocuklar için tercih edilmesi gereken bir barınma seçeneği olarak uzun süredir öne çıkarılmış olan alternatif bakım ilkeleri, çocukları daha iyi korumak amacıyla kurum bakımının azaltılmasını ve aile temelli

1 Mevcut verilerin genel değerlendirmesi için bkz.: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu («BMÇYF/UNICEF»), Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ("BMMYK/UNHCR") ve Uluslararası Göç Örgütü ("UGÖ/IOM"), *Avrupa'da Mülteci ve Göçmen Çocuklar – Refakatli, Refakatsiz ve Ailesinden Ayrı Düşmüş Çocuklar*, Temmuz 2021; BMÇYF/UNICEF, BMMYK/UNHCR ve UGÖ/IOM, Mülteci ve göçmen çocuklara ilişkin güncel istatistik ve grafiklere erişmek için: <https://www.unicef.org/eca/emergencies/latest-statistics-and-graphics-refugee-and-migrant-children>, son erişim tarihi: 8/10/2021; Avrupa İstatistik Kurumu, *Göç bağlamında çocuklar – iltica başvurusunda bulunanlar*, 2021 yılı Haziran ayında ulaşılan verilere erişmek için: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Children_in_migration_-_asylum_applicants#Main_features_at_EU_level_in_2020, son erişim tarihi: 8/10/2021.

2 Bkz. Örneğin: Mayıs 2021'de Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilen Avrupa'da Göç ve İltica Bağlamında Savunmasız Kişilerin Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi Eylem Planı (2021-2025); Mayıs 2017'de Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilen Avrupa'da Mülteci ve Göçmen Çocukları Korumaya Yönelik Avrupa Konseyi Eylem Planı (2017-2019); ve Avrupa Konseyi (2016) Çocuk Hakları Stratejisi (2016-2021), Mart 2016.

3 Avrupa Konseyi, *Göç Bağlamında İdari Gözetime Etkili Alternatiflerinin Hukuki ve Uygulama Boyutu*, 7 Aralık 2017'de kabul edilen İnsan Hakları Yürütme Komitesi (CDDH) Analizi.

4 Avrupa Konseyi, *Göçmenlerin İdari Gözetim Altına Alınmasına Alternatifler: Etkili Sonuçların Desteklenmesi*, CDDH'nin 91'inci toplantısında (18-21 Haziran 2019) kabul edilen Uygulama Kılavuzu.

5 CDDH(2019)R91 belgesi, 43. paragraf.

bakımı teşvik etmektedir. Avrupa Konseyi (AK), Birleşmiş Milletler (BM) ve Avrupa Birliği'nin (AB) refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocuklara yönelik aile temelli bakımın faydalarına ilişkin standart ve kılavuz yayımlanmış olmasına rağmen, bu bakım türünün uygulaması yaygın olmayıp çoğu çocuk, kurum bakımı altına alınmıştır.⁶ Örneğin Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı ("FRA"), refakatsiz çocuklara yönelik koruyucu aile bakımının yalnızca Avrupa Birliği'nin (AB) 12 üye devletinde mevcut olduğunu ve 16 üye devlette ise hiç olmadığını veya oldukça nadir olduğunu ortaya koymuştur.⁷ Benzer şekilde Avrupa Komisyonu, «refakatsiz çocuklara yönelik aile temelli bakımın/koruyucu aile bakımının son yıllarda yaygınlaşmasına ve bu yöntemin başarılı ve uygun maliyetli olmasına rağmen hala yeterince kullanılmadığını» belirtmiştir.⁸

- ▶ 4. Refakatsiz ve göçmen çocuklara yönelik aile temelli bakımın sunulması ve yaygınlaştırılmasının önünde hâlâ önemli zorluklar bulunmaktadır. Bu zorluklar, *diğerleri arasında*, (a) bir yandan iltica ve göç sistemleri, diğer yandan çocuk koruma ve gençlere yönelik bakım sistemleri arasındaki "kopukluk"; (b) koruyucu ailelerin seçimine dair zorluklar; (c) Avrupa genelinde aile temelli bakım yerleştirmelerinin kalitesi ve ulaşılabilirliğinin nasıl artırılacağına ilişkin pratik bilginin sınırlı oluşu ve somut örnek eksikliği; (d) 2015 yılından bu yana Avrupa'ya gelenlerin artması üzerine bakım ve koruma olanaklarının sınırlı hâle gelmesi; ve (e) üye devletler arasında eşit olmayan yük paylaşımını da kapsayacak şekilde yetersiz kapasite ile ilgilidir.⁹
- ▶ 5. Tüm çocukları hak sahibi olarak kabul eden bütüncül bir bakım yaklaşımının geliştirilmesi, Avrupa'ya gelen refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş göçmen çocuklara daha fazla destek sağlanması için atılması gereken ilk temel adımdır. Bu adım uygulamada, *diğerlerinin yanı sıra*, korumayı destekleyen yasal bir çerçeve aracılığıyla atılabilir. Böyle bir sistem aynı zamanda, tüm çocukların haklarını anlayabilmeleri, ilgili hizmetlere erişebilmeleri ve bütüncül destekten yararlanabilmeleri için gerekli güvenceleri de öngörmektedir. İyi bir aile kabul modeli, yerel ölçekte geliştirilen uygulamalara dayanabilir ve sonrasında doğru şekilde analiz edilip değerlendirildikten sonra büyük ölçekte uygulanabilir. Daha sonra bu deneyimleri temel alan politikalar geliştirilebilir. Başarı şansı, sistemin içerisinde doğru takip ve iş birliğinin yanı sıra sahada çalışanlara rehberlik ve destek sağlanması sayesinde artırılabilir. Uzun süredir devam eden zorlukların nasıl ele alınacağına ve aile temelli bakım amaçlı yerleştirmelerin kalitesi ve ulaşılabilirliğinin nasıl artırılacağına ilişkin pratik bilgi ve somut örneklerle daha çok ihtiyaç duyulmaktadır. Dayanışmaya dayalı, temelini insan haklarından alan ve eşgüdümlü ve birbirine entegre biçimde sunulan ortak bir yaklaşım, mevcut durumun üye devletlerin gelenlerden kaynaklı

6 Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı ("THA/FRA"), Temel Haklar Raporu 2017, Avrupa Birliği Yayın Ofisi, Lüksemburg, 2017, ("THA/FRA Temel Haklar Raporu (2017)"), s.184; De Ruijter de Wildt, L; Melin, E; Ishola, P; Dolby, P, Murk, J; ve van de Pol, P (2015), *Ailelere Kabul ve Ailelerde Yaşam – AB Üye Ülkelerinde Refakatsiz Çocukların Aile Temelli Kabulüne Genel Bakış*, Stichting Nidos, Utrecht, s. 127.

7 A.g.e.

8 Avrupa Komisyonundan Avrupa Parlamentosu ve Konseyine Tebliği, *Göç Bağlamında Çocukların Korunması*, COM(2017)211 final, 12 Nisan 2017, s. 8.

9 CDDH-MIG, *Mülteciler ve Göçmen Çocukların Kabul Koşullarına İlişkin Fizibilite Çalışması*, İlk Taslak, 2019, CDDH-MIG(2019)06 sayılı belge, 17. paragraf; ayrıca bkz. CDDH-MIG, Rapor, 7.. Toplantı, 23-24 Ekim 2019, CDDH-MIG(2019)R7 sayılı belge; 4. paragraf. Mevcut verileri içeren kaynakların özeti için yukarıdaki 1 numaralı dipnota bakınız.

baskıyla başa çıkamadığı uzun vadeli yapısal bir soruna dönüşmesini engelleyebilecektir.

- ▶ 6. Yukarıda bahsi geçen temel ilke ve ihtiyaçlardan yola çıkan “*Refakatsiz ve Ailesinden Ayrı Düşmüş Çocuklara Yönelik Aile Temelli Bakım*” adlı bu çalışma, bu alandaki temel uluslararası ilkeleri ve pratik hususları açıklığa kavuşturmayı ve böylece refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocuklara yönelik uluslararası taahhütlerini yerine getirme konusunda Avrupa Konseyi üye devletlerini desteklemeyi amaçlamaktadır.

1.2. Kapsam

- ▶ 7. Bu belge göç bağlamında, Avrupa Konseyi üye devletlerinin topraklarına varışlarından itibaren ve kalıcı bir çözüm bulununcaya kadar geçen süreçte refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocuklara ilişkin hususlara odaklanmaktadır.
- ▶ 8. Bu çalışmanın kapsamı, göç bağlamında Avrupa Konseyi üye devletlerinin refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocuklara yönelik aile temelli bakım hizmetlerini geliştirirken ve uygularken göz önünde bulunduracakları temel unsurları belirlemektedir. Belge, bu itibarla hareket hâlindeki çocuklara yönelik etkin koruma sistemleri oluşturulmasını teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Benzer şekilde, öncelikli tercih edilen seçenek olarak aile yanında barınmaya özellikle odaklanarak, refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocukların kaliteli bakım ve destek hizmetlerine ulaşmasını sağlamayı amaçlamaktadır.
- ▶ 9. Aile temelli bakım, çocuğun mutlak birincil bakım verenlerinin bulunduğu ortamların haricinde bir aile evi ortamında yaşadığı bakım türüdür. Bu bakım türü ya yetişkin akrabaların ya da çocukla akraba ilişkisi olmayan uygun yetişkinlerin olduğu aile ortamına çocuğun yerleştirilmesini öngörmektedir. Aile temelli bakım; akraba bakımı, koruyucu aile bakımı ve çocuğun diğer aile temelli ya da aile benzeri ortamlara yerleştirilmesini kapsar ve bu bakımların sunulduğu bağlamı ifade eder.
- ▶ 10. Aile temelli bakım, üye devletler tarafından kullanılabilir grup bakımı ve denetimli bağımsız yaşam düzenlemeleri gibi daha geniş barınma seçenekleri ile iç içedir.¹⁰

1.3. Tanımlar

- ▶ 11. Bu çalışmanın amacı doğrultusunda:

(a) Çocuk, «18 yaşına girmemiş her insanı ifade eder».¹¹

¹⁰ Alternatif bakım türleri hakkında daha fazla bilgi için aşağıdaki 14. paragrafa bakınız.

¹¹ Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin göç bağlamında refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocuklara etkili vasilelik sağlanması konusunda üye devletlere yönelik CM/Rec(2019)11 sayılı Tavsiye Kararı, 11 Aralık 2019, (“Bakanlar Komitesi, CM/Rec(2019)11 sayılı Tavsiye Kararı”), II. Tanımlar, 1. paragraf.

- (b) Refakatsiz Çocuk (RÇ), hem annesi ve babasından hem de diğer akrabalarından ayrı düşmüş ve yasal veya geleneksel anlamda sorumluluğu olan bir yetişkin tarafından bakılmayan çocuk anlamına gelir.¹²
- (c) Ailesinden ayrı düşmüş çocuk (ADÇ), anne ve babasından veya önceki yasal ya da geleneksel birincil bakım vereninden ayrı düşmüş ancak bu şekilde tanımlanmak için illa da diğer akrabalarından ayrı düşmüş olması gerekmeyen çocuklar için kullanılan bir tanımdır. Bu nedenle, ailesinden ayrı düşmüş çocuğa ailesindeki diğer yetişkinler refakat edebilir.¹³

► 12. Alternatif Bakım, çocuğun mutlak birincil bakım veren olmaması tarafından sağlanır ve aşağıdaki şekillerde uygulanabilir:¹⁴

- (a) Enformel bakım: Çocuğun aile ortamı içerisinde akrabalar, arkadaşlar veya diğer kişiler tarafından, bahsi geçen kişilerin bireysel kapasitesi dâhilinde, sürekli veya uzun süreli bakım gördüğü özel bir bakım düzenlemesidir. Bu düzenlemeler çocuğun, ebeveynlerinin veya diğer kişilerin girişimiyle oluşturulur ve idari veya adli makam ya da yetkili bir organın emri üzerine teşkil edilmemiştir.
- (b) Formel bakım: Yetkili bir idari veya adli makamın talimatı üzerine sunulan bakımdır. Formel bakım, bir aile ortamında ya da kurum bakımı olarak sunulabilir.

► 13. Genel anlamda, formel ve enformel bakım seçenekleri aşağıdaki bakım türlerine ayrılır:

- (a) Geçici bakım: On iki haftaya kadar geçici olarak sağlanan bakım. İlk on iki haftalık bakımın gözden geçirilmesinin ardından, yerleştirme uzun süreli bakım olarak ifade edilebilir.
- (b) Uzun süreli bakım: On iki haftadan uzun süren bakım amaçlı yerleştirme türüdür ve çocuğa geçici bakım veren kişi tarafından sağlanabilir.

12 Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin refakatsiz çocuklara yönelik yaşam projeleri konusunda üye devletlere yönelik CM/Rec(2007)9 sayılı Tavsiye Kararı («Bakanlar Komitesi, CM/Rec(2007)9 sayılı Tavsiye Kararı»), I.5. paragraf; Birleşmiş Milletler, Çocuk Hakları Komitesi, Genel Yorum No. 6 (2005): Refakatsiz ve ailelerinden ayrı düşmüş çocukların menşe ülkeleri dışında bakımı, CRC/GC/2005/6, 17 Mayıs - 3 Haziran 2005, ("CRC Komitesi (2005), Genel Yorum No. 6"), 7. paragraf; Birleşmiş Milletler, Genel Kurul, Çocukların Alternatif Bakımına Yönelik Kılavuz İlkeler, Karar 64/142, 24 Şubat 2010, ("BMÇABI/UNGACC"), 29(a)(i). paragraf; Birleşmiş Milletler, BMMYK/UNHCR, Çocuk Koruma Konulu Bilgi Notu: Alternatif Bakım, Ocak 2014, ("BMMYK, Çocuk Koruma Konulu Bilgi Notu"), s.1.

13 Bakanlar Komitesi, CM/Rec(2007)9 sayılı Tavsiye Kararı, I.6. paragraf; BMÇABI/UNGACC, paragraf 29(a)(ii); BMMYK, Çocuk Koruma Konulu Bilgi Notu, s. 1; ayrıca bkz., Save the Children (Türkçe "Çocukları Kurtarın" anlamına gelen, 1919 yılında Birleşik Krallık'ta kurulmuş bir sivil toplum kuruluşudur.), BMMYK/UNHCR, BMÇYF/UNICEF, İyi Uygulamalar Bildirisi - 4. Gözden Geçirilmiş Baskı: Avrupa'da Ailesinden Ayrı Düşmüş Çocuklar Programı, 2009, s. 3-4.

14 BMÇABI/UNGACC, paragraf 29(b).

- (c) Kalıcı yerleştirme: “Evlat edinme, kafala veya diğer bakım düzenlemeleri gibi istikrarlı ve çocuğun yetişkinlik sürecine kadar devam etmesi beklenen bakım düzenlemesi”.¹⁵

► 14. Alternatif bakım, bir çocuğa aşağıdaki durumlarda sağlanabilir:¹⁶

- (a) Akraba bakımı: “Çocuğun geniş ailesi veya çocuğun tanıdığı yakın aile dostlarını kapsayan aile temelli bakım». Akraba bakımı doğası gereği formel ya da enformel nitelikte olabilmektedir;¹⁷
- (b) Koruyucu aile bakımı: Çocuğun alternatif bakım amacıyla yetkili bir makam tarafından verilen izin doğrultusunda bir aile ortamına yerleştirilmesi. Koruyucu aile, çocukla akraba değildir ama bu bakımı sağlamak için seçilmiş olup yeterli niteliklere sahiptir, onaylanmıştır ve denetlenmektedir;¹⁸
- (c) Diğer aile temelli ya da aile benzeri yerleştirmeler: “Mevcut bir ailenin koruyucu aileye benzer bir formel bakım rolü üstlendiği fakat koruyucu aile hizmeti kapsamında olmayan bakım ortamı”;¹⁹
- (d) Kurum bakımı: “Acil bakım için güvenli yerlerde, acil durumlarda kullanılan aktarma merkezlerinde sunulan bakım ve grup evleri de dahil olmak üzere diğer tüm kısa ve uzun vadeli kurum bakımı hizmetleri gibi” aile temelli olmayan grup ortamları içerisinde sağlanan çocuk bakımı;²⁰
- (e) Bağımsız yaşam düzenlemeleri: “Ergen bir çocuğun veya bir grup ergen çocuğun bağımsız yaşadığı yaşam düzenlemesi”;²¹
- (f) Grup Bakımı: “Çocukların, örneğin altı ila sekiz çocuk veya gençten oluşan grupların işleyişi bir aile evine benzeyen küçük grup evlerine yerleştirildiği ve bu çocukların bakım verenlerin sürekli gözetimi altına alındığı bir tür kurum bakımı”.²²

15 Refakatsiz ve Ailesinden Ayrı Düşmüş Çocuklar Üzerine Kurumlar Arası Çalışma Grubu, *Acil Durumlarda Alternatif Bakım Araç Kiti*, Refakatsiz ve Ailesinden Ayrı Düşmüş Çocuklar için Kurumlar Arası Çalışma Grubu adına Save the Children tarafından yayımlanmıştır, 2013, s. 57. “Kafala”, “İslam toplumlarında kullanılan, akrabalık statüsünde bir değişiklik gerektirmeyen fakat akraba olmayan bir çocuğun veya ebeveyni bilinmeyen bir çocuğun bakım ve yasal koruma altına alınmasına izin veren aile temelli bir bakım biçimidir”, s. 12.

16 BMÇAB/UNGACC, paragraf 29(c).

17 A.g.e., paragraf 29(c)(i).

18 A.g.e., paragraf 29(c)(ii).

19 Cantwell, N.; Davidson, J.; Elsley, S.; Milligan, I.; Quinn, N. (2012). *Bundan Sonra: Çocuklara yönelik Alternatif Bakım Rehberinin Uygulanması*. Birleşik Krallık: İskoçya’da Bakım Altına Alınmış Çocuklar için Mükemmeliyet Merkezi, s. 33.

20 BMÇAB/UNGACC, paragraf. 29(c)(iv).

21 BMMYK/UNHCR, Çocuk Koruma Konulu Bilgi Notu: Alternatif Bakım, s. 2.

22 A.g.e., s. 1.

2. YASAL İLKELER

2.1. Çocuğun üstün yararı

- 15. Çocuğun üstün yararı ilkesi, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin ("ÇHS") 3. maddesinde güvence altına alındığı üzere, çocukları korumanın temel unsurudur ve çocukları ilgilendiren tüm karar ve eylemleri kapsamaktadır. Çocuğun üstün yararı kavramı esnek ve uyarlanabilir. Bundan dolayı bu kavram, "söz konusu çocuk veya çocukların özel durumlarına göre, onların şahsi koşul, durum ve ihtiyaçlarını dikkate alarak kişisel düzeyde belirlenmeli ve tanımlanmalıdır".²³ Çocuğun üstün yararı, çocuğun yaşı, cinsiyeti, olgunluk düzeyi, deneyimleri gibi etmenler referans alınarak değerlendirilir ve burada çocuğun görüşlerine, yaşına ve olgunluk düzeyine uygun olarak, gereken önem verilmelidir. Bu noktada, çocuğun ebeveynlerin olup olmaması, çocuk ve ailesi veya birincil bakım verenleri arasındaki ilişkilerin kalitesi, çocuğun fiziksel ve psikososyal durumu ve korunma durumu gibi diğer faktörler de dikkate alınmalıdır. Çocuğun üstün yararı, ÇHS'nin her çocuğun görüşlerini özgürce ifade etmesini ve bu görüşlere gereken önemin verilmesini düzenleyen 12. maddesiyle ayrılmaz bir bağa sahiptir.²⁴ Genel olarak, bu ilkenin yorumlanması ve uygulanması ÇHS ve diğer uluslararası hukuk normlarının yanı sıra Çocuk Hakları Komitesinin ("ÇH Komitesi") yayımladığı kılavuzun yanı sıra diğer uluslararası hukuki normlar ve ÇHS ile uyumlu olmalıdır.²⁵
- 16. Çocuğun üstün yararı kavramı üç boyutludur : (a) maddi bir haktır; (b) temel ve yorumlanması gereken hukuki bir ilkedir; ve (c) bir usul kuralıdır.²⁶ Her çocuğun ÇHS'de tanınan tüm haklardan tam ve etkin bir şekilde faydalanmasını sağlamanın yanı sıra çocuğun bütüncül gelişimini desteklemeyi amaçlamaktadır.²⁷ Çocuğun bütüncül olarak fiziksel, psikolojik, ahlaki ve manevi bütünlüğünü sağlamak ve insan onurunu korumak amacıyla söz konusu kavramın uygulanmasında tüm aktörleri kapsayan hak temelli bir yaklaşımın benimsenmesi esastır.²⁸
- 17. Üstün yarar ilkesi, ister grup olarak isterse bireysel olarak değerlendirilsin ayırım gözetmeksizin tüm çocuklara uygulanmaktadır. Bu ilke; sığınmacı, mülteci, göçmen ya da vatansız çocuklar da dâhil olmak üzere belli bir devletin vatandaşı olan veya yabancı uyruklu çocuklar için geçerlidir. Üstün yarar ilkesi, çocukların aile üyeleriyle birlikte veya refakatsiz ya da ailesinden ayrı düşmüş olması durumlarında da uygulanmaktadır.

23 ÇHS Komitesi, Çocuğun üstün yararının birincil derecede dikkate alınmasına dair çocuğun sahip olduğu hakla ilgili 14 No.lu Genel Yorum (2013) (madde 3, paragraf 1), Komite tarafından altmış ikinci oturumda kabul edilmiştir (14 Ocak-1 Şubat 2013), CRC/C/GC/14, 29 Mayıs 2013 ("ÇHS Komitesi, 14 No.lu Genel Yorum (2013)"), 32. paragraf.

24 ÇHS Komitesi, Genel Yorum No. 14 (2013), 43. paragraf. Daha ayrıntılı bilgi için bkz.: Bölüm 2.5

25 Bkz. örneğin, ÇHS Komitesi, Genel Yorum No. 14 (2013).

26 ÇHS Komitesi, Genel Yorum No. 14 (2013), 6. paragraf.

27 A.g.e., 4. paragraf.

28 A.g.e., 5. paragraf.

- 18. “Üstün yarar, birincil mesele olmalıdır” anlayışı çocukları etkileyebilecek her türlü eylemde çocuğun üstün yararının değerlendirilmesi ve buna gereken önemin verilmesine ilişkin hukuki yükümlülüğe atıfta bulunmaktadır.²⁹ Çocuğun üstün yararı ilkesi hem yasama ve politika bağlamında hem de bireysel bağlamda geçerlidir.³⁰ “Birincil mesele” ile anlatılmak istenen, çocuğu etkileyen herhangi bir tedbirin sonucunu belirleyen bir unsur olan çocuğun üstün yararının diğer unsurlardan çok daha önemli olduğudur. “Birincil mesele” ifadesi ile neyin kastedildiği üzerinde ısrarla durulması, çocuğun bakıma muhtaç olması, olgunluk düzeyi, yasal statüsü ve çoğu kez sesini duyuramaması gibi özel durumlar” üzerinden açıklanmaktadır.³¹
- 19. Bu ilkenin fiilen uygulanması, çocuğun üstün yararının değerlendirilmesini ve tespit edilmesini gerektirmektedir. Çocuğun refakatsiz ya da ailesinden ayrı düşmüş olduğu durumlarda, örneğin mültecilik veya göç bağlamında, üstün yararının güvence altına alınması için, çocuğun hedef ülkeye varışının ardından gecikmeksizin atanacak vasinin katılımıyla,³² resmî bir değerlendirme ve tespit prosedürü uygulanmalıdır³³.
- 20. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (“BMMYK”), “üstün yarar değerlendirmesini” çocukla ilgili işlemleri yürüten personel tarafından yapılan değerlendirme olarak tanımlamaktadır ve bu değerlendirmenin amacı, ilgili işlemlerde çocuğun üstün yararının birincil mesele olarak gözetilmesidir. Üstün yarar değerlendirmesi gerekli uzmanlığa sahip çok disiplinli bir ekip tarafından gerçekleştirilebilmekte olup tek başına veya başkalarıyla istişare ederek yürütülebilir ve çocuğun buna katılımı gereklidir.³⁴ Bu değerlendirme çocuğun ilgili ülkede kimliğinin tespitinden/ilgili ülkeye varışından itibaren mümkün olan en kısa sürede yapılmalı ve kalıcı bir çözüm uygulanmaya kadar yerinden edilme döngüsü boyunca izlenmeli, gözden geçirilmeli ve yeniden değerlendirilmelidir.³⁵
- 21. “Üstün yararın belirlenmesi” resmî ve usule ilişkin katı güvenceler içeren ayrıntılı bir süreçtir. Bu süreç, özellikle çocuğu etkileyen önemli kararlarda çocuğun üstün yararının belirlenmesi için tasarlanmıştır. Üstün yararın belirlenmesi süreci; ayrımcılık yapmaksızın çocuğun sürece yeterli katılımını kolaylaştırmalı, çok disiplinli ve ilgili uzmanlık alanlarından cinsiyet dengesi gözetilmiş bir uzman hey-

29 A.g.e., 14. paragraf.

30 A.g.e., 32-35. paragraflar; *Uluslararası göç bağlamında çocukların insan haklarına ilişkin genel ilkeler hakkında Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunması Komitesinin 3 No’lu (2017) ve Çocuk Hakları Komitesinin 22 No’lu (2017) Ortak Genel Yorumu*, 16 Kasım 2017, CMW/C/GC/3-CRC/C/GC/2, 29-30. paragraflar, (“CMW’nin 3 No’lu (2017) ve ÇHS’nin 22 No’lu (2017) Ortak Genel Yorumu”).

31 ÇHS Komitesi, Genel Yorum No. 14 (2013), 37. paragraf.

32 *Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunması Komitesinin 4 (2017) ve Çocuk Hakları Komitesinin menşe ülke, geçiş, varış ve dönüş ülkesinde uluslararası göç bağlamında çocukların insan haklarına dair devlet yükümlülükleri ile ilgili 23 (2017) sayılı Ortak Genel Yorumu*, 16 Kasım 2017, CMW/C/GC/4-CRC/C/GC/23, 17 (i). paragraf, (“Ortak Genel Yorum No. 4 (2017) CMW ve No. 23 (2017) ÇHS”).

33 CMW’nin 3 (2017) ve CRC’nin 22 (2017) sayılı Ortak Genel Yorumu, 27-33. paragraflar.

34 BMMYK, *Çocuğun Üstün Yararının Belirlenmesine dair BMMYK Kılavuz İlkeleri*, 2018, s. 9.

35 BMMYK, *Çocuğun Üstün Yararının Belirlenmesine dair BMMYK Kılavuz İlkelerinin Uygulanmasına ilişkin Saha El Kitabı*, 2011, s. 11.

tinin katılımıyla yürütülmeli ve bu süreçte çocuk için en iyi seçeneğin değerlendirilmesi amacıyla tüm etkenler arasında denge kurulmalıdır.³⁶ “Çocuğun üstün yararı, sürekli gelişmekte olan çeşitli konuları kapsayan dinamik bir kavram” olduğu için üstün yararın belirlenmesi süreci düzenli olarak gözden geçirilmelidir.³⁷

- 22. ÇH Komitesi özellikle refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocuklara ilişkin olarak «çocuğun üstün yararının ne olduğunun belirlenmesi için çocuğun uyuşu, yetiştirilme tarzı, etnik, kültürel ve dil geçmişi, özel hassasiyetleri ve korunma ihtiyaçları da dâhil olmak üzere kimliğinin açık ve kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir.³⁸ ÇH Komitesi, dostane ve güvenli bir ortamda, yaş ve toplumsal cinsiyete duyarlı mülakat teknikleri eğitimi almış nitelikli uzmanlar tarafından yürütülmesi gereken bu ilk değerlendirme sürecinin ön koşulunun çocuğun hedef ülke topraklarına erişmesine izin verilmesi olduğunu açık bir şekilde ortaya koymuştur.³⁹
- 23. Avrupa Konseyi düzeyinde, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (“Mahkeme”) çocuklara ilişkin tüm işlemlerde çocuğun üstün yararının birincil önemde olması gerektiği ilkesine içtihadında açıkça yer vermiştir.⁴⁰ Çocuğun üstün yararının dikkate alınmaması, yetkililerin iyi niyetle hareket etmediğine dair şüphe uyandırabilen bir unsurdur.⁴¹ Örneğin Mahkeme, yetkililerin çocuğun ailesinin bir ferdiyle birleştirilmesini reddetmesi durumunda çocuğun üstün yararının sağlanmayacağına ve söz konusu çocuğun akrabası olmayan bir yetişkinin yanına keyfi olarak yerleştirildiği durumlarda 8. maddenin ihlalinin söz konusu olabileceğine karar vermiştir.⁴² Çocuğu etkileyen her türlü kararda çocuğun üstün yararına gereken önemin verilmesi gerekliliği diğer Avrupa Konseyi organları tarafından da açıkça tanınmıştır.⁴³
- 24. Avrupa Birliği bağlamında, Avrupa Temel Haklar Şartı (“AB Şartı”), diğerlerinin yanı sıra, üye devletlerce AB hukuku uygulanırken, ister kamu kurumları ister özel

36 BMMYK, 2021 BMMYK Üstün Yarar Prosedürü Rehber İlkeleri: Çocuğun Üstün Yararının Değerlendirilmesi ve Belirlenmesi, Mayıs 2021, s. 43 ve 181.

37 ÇHS Komitesi, Genel Yorum No. 14 (2013), 11 ve 76. paragraflar.

38 ÇHS Komitesi (2005), Genel Yorum No. 6, 20. paragraf.

39 A.g.e.

40 *Rahimi/Yunanistan*, No. 8687/08, 5 Nisan 2011, 108. paragraf; (Sözleşmenin 5(1)(f). maddesi); *Popov/Fransa*, No. 39472/07 39474/07, 19 Ocak 2012, 140-141. paragraflar (Sözleşmenin 8. maddesi); *Bistieva ve diğerleri/Polonya*, No. 75174/14, 10 Nisan 2018, 78 ve 86. paragraflar (Sözleşmenin 8. maddesi); *Neulinger ve Shuruk/İsviçre* [GC], No. 41615/07, AİHM, 6 Temmuz 2010, 135. paragraf.

41 *Rahimi/Yunanistan*, 109. paragraf, (Madde 5(1)(f)).

42 *Moustahi/Fransa*, No. 9347/14, 25 Haziran 2020, 114-115. paragraflar.

43 Bkz., örneğin, İnsan Ticaretine Karşı Avrupa Konseyi Sözleşmesi (“İnsan Ticaretiyle Mücadele Sözleşmesi”), Madde 28, Sözleşmenin Açıklama Raporunun 3. ve 127. paragrafları; CM/Rec(2007)9 sayılı Tavsiye Kararının önsözü; Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi, Avrupa’daki Refakatsiz Çocuklar: varış, kalış ve geri dönüş sorunları hakkında 1810(2011) sayılı Karar, 5.2. paragraf; Çocukların Cinsel Suistimal ve Cinsel İstismara Karşı Korunmasına ilişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (Lanzarote Sözleşmesi) ve göçmen ve mülteci çocukların cinsel suistimal ve cinsel istismara karşı korunması hakkında Taraflar Komitesi Deklarasyonu (28 Haziran 2018’de kabul edilmiştir), 2. paragraf; Genel Sekreter’in Göç ve Mülteciler Özel Temsilcisi, *Göçmen ve Mülteci Çocuklara İlişkin Tematik Rapor*, 10 Mart 2017, bölüm IV; İnsan Hakları Komiseri, İnsan Hakları Yorumu, “Devletlerin göçmenlerin idari gözetimine yönelik alternatiflere yatırım yapmasının tam zamanı”, 31/1/2017.

kurumlar⁴⁴ tarafından yürütülsün, çocukları ilgilendiren tüm işlemlerde çocuğun üstün yararının birincil önemde olması gerektiğini düzenlemektedir⁴⁵ AB'nin ikincil mevzuatında çocuğun üstün yararı,⁴⁶ bu mevzuatın uygulanmasında birincil önemde (ya da gereken önem verilerek) kabul edilir.⁴⁷ Çocuğun üstün yararı ilkesi, Avrupa Birliği Adalet Divanı ("ABAD") içtihadında da açıkça kabul edilmiştir⁴⁸

2.2. Çocuğun statüsünün önceliği

- ▶ 25. Çocuğun statüsünün önceliği, çocuğun sahip olduğu hakların ve ona karşı sorumlulukların temelidir. ÇHS, göçmenlik statüsü de dahil olmak üzere statüsüne bakılmaksızın tüm çocuklara uygulanır. ÇH Komitesi, ÇHS'de düzenlenen bütün hakların uyuşma, göçmenlik statüsüne veya vatansızlığa bakılmaksızın tüm çocuklara uygulanması gerektiğini vurgulayarak, bunun altını çizmiştir.⁴⁹
- ▶ 26. Refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocuklar "hassasiyeti olan özel bir çocuk grubudur".⁵⁰ ÇHS'nin refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocukların özel hassasiyetini açıkça tanıyan 20. maddesi, bir çocuğun geçici ya da kalıcı olarak aile ortamından mahrum kalması durumunda devlet tarafından sağlanacak özel koruma ve destek hakkına sahip olacağını açıkça ortaya koymaktadır. Bir başka deyişle devletin ulusal mevzuatı doğrultusunda alternatif bakım sağlaması gereklidir.

44 Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı, OJC 326/02, 26 Ekim 2012, ("AB Şartı") Madde 24(2).

45 AB Şartı, Madde 51(1).

46 İnsan ticareti mağdurları veya yasadışı göçü kolaylaştırmak için eylemin faili olan, yetkili makamlarla iş birliği yapan üçüncü ülke vatandaşlarına verilen ikamet iznine ilişkin 29 Nisan 2004 tarihli ve 2004/81/AT sayılı Konsey Direktifi, OJ L 261/19, Madde 10(a).

47 Uluslararası koruma başvurusunda bulunanların kabulüne ilişkin standartları belirleyen 26 Haziran 2013 tarihli 2013/33/AB sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi (yeniden düzenlenmiş), 29 Haziran 2013, L 180/96, ("Yeniden Düzenlenmiş Kabul Koşulları Direktifi"), Gerekeçe 9 ve Madde 23(1); Üçüncü ülke vatandaşlarının veya vatansız kişilerin uluslararası koruma yararlanıcısı olarak nitelendirilmesi, mülteciler veya ikincil korumaya uygun kişiler için yeknesak bir statü sağlanması ile sağlanan korumanın içeriğine ilişkin standartlar hakkında 13 Aralık 2011 tarihli ve 2011/95/AB sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi (yeniden düzenlenmiş) ("Yeniden Düzenlenmiş Vasıf Direktifi"), Gerekeçe 18, 38 ve Madde 20(5); üye devletlerde yasadışı kalan üçüncü ülke vatandaşlarının geri gönderilmesine ilişkin ortak standartlar ve prosedürler hakkında 16 Aralık 2008 tarihli ve 2008/115/EC sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi ("Geri Dönüş Direktifi"), Gerekeçe 22, Madde 5(a) , 10(1) ve 17(5); Uluslararası korumanın verilmesi ve geri çekilmesine ilişkin ortak prosedürler hakkında 26 Haziran 2013 tarihli ve 2013/32/AB sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi (yeniden düzenlenmiş) ("Değişiklik Prosedürleri Direktifi"), Gerekeçe 33 ve Madde 25(6); Bir üçüncü ülke vatandaşı veya vatansız bir kişi tarafından üye devletlerde birinde yapılan uluslararası koruma başvurusunu incelemekle sorumlu üye devletin belirlenmesine yönelik kriterleri ve mekanizmaları belirleyen 26 Haziran 2013 tarihli ve 604/2013 sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Tüzüğü (yeniden düzenlenmiş) ("Dublin Tüzüğü'nün Yeniden Düzenlenmesi"), Gerekeçe 13, 16 ve Madde 6(1) ve (3). 2002/629/JHA sayılı Konsey Çerçeve Kararının yerini alan, insan ticaretinin önlenmesi, insan ticaretiyle mücadele edilmesi ve mağdurlarının korunmasına ilişkin 5 Nisan 2011 tarihli ve 2011/36/AB sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi, OJ L 101/1, 8, 22 ve 23. maddeleri ile 13(1) ve 16(2).

48 MA, BT, DA - İçişleri Bakanı, C-648/11, Avrupa Birliği: Avrupa Birliği Adalet Divanı, 6 Haziran 2013.

49 ÇHS Komitesi (2005), Genel Yorum No. 6, 5. paragraf.

50 Bkz., örneğin, ÇHS Komitesi (2005), Genel Yorum No. 6, 4. paragraf; Birleşmiş Milletler, İnsan Hakları Komitesi (İHK/ HRC), Genel Yorum No. 35, Madde 9 (Kişi özgürlüğü ve güvenliği), 16 Aralık, CCPR/C/GC/35, 2014 18. paragraf; Ayrıca bkz. BMMYK ExCom Risk Altındaki Çocuklara İlişkin Kararı, No. 107 (LVIII), 2007, giriş bölümü 4. paragraf.

- 27. ÇHS'nin 2. maddesinde düzenlenen, her çocuğun hakkına saygı gösterilmesi ve bu hakların garanti altına alınması şeklindeki yükümlülükleri doğrultusunda devletler, statüsüne bakmaksızın, refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş her çocuğa bakım ve koruma sağlamalıdır.⁵¹ Çocukların daima, her şeyden önce çocuk olarak tanınması, bir çocuğun korunmaya muhtaç olduğu tespit edildiğinde, aldığı destek düzeyinde ve hizmetin kalitesinde farklılık olmaması gerektiği anlamına gelmektedir.⁵² Refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocuklar, kural olarak, vatan-daş statüsündeki çocuklarla aynı düzeyde korumadan yararlanmalıdır.⁵³ Buna göre, sınırlar arasında hareket eden ve refakatsiz ya da ailesinden ayrı düşmüş dolayısıyla hassas durumda olan göçmen ve mülteci çocukların özel ihtiyaç ve durumlarına yönelik özel koruma, destek ve hizmetlerden faydalanmaları gerekmektedir.
- 28. Avrupa Konseyi düzeyinde, Mahkeme, çocukların göç bağlamında “son derece savunmasız” olduğunu altını çizmektedir. Yaşa bağlı ihtiyaçları, bağımsızlıklarının olmayışı, sığınmacı ya da göçmen statüsünde olmaları ve refakatsiz olmaları nedeniyle, özellikle refakatsiz çocuklar, toplumun en hassas fertleri olarak görülmektedir.⁵⁴ Bu “son derece hassas olma hali”nin iki sonucu bulunmaktadır: (a) Bu durum çocuğun göçmenlik statüsüne ilişkin meselelerin önüne geçmektedir (**çocuğun statüsünün önceliği**);⁵⁵ ve (b) devletlerin, göçmenlik statüleri ne olursa olsun, bu hassas grupları koruması ve onlara bakım sağlamasına yönelik Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 3. maddesi kapsamındaki pozitif yükümlülüklerini devreye sokmaktadır.⁵⁶

2.3. Bakım ve koruma sağlanması

- 29. Çocukların özel korunma ve bakım hakkı, uluslararası belgelerde ve Avrupa belgelerinde yer almaktadır.⁵⁷ BM bağlamında ÇHS'nin 3. maddesi “çocuğun refahı

51 ÇHS, Madde 2 ve 22(2); ÇHS Komitesi (2005), Genel Yorum No. 6, 12-18. paragraflar; ayrıca bkz. Birleşmiş Milletler (2016), Çocuk Hakları Komitesi, *Ergenlik döneminde çocuk haklarının uygulanmasına ilişkin Genel Yorum No. 20 (2016)*, CRC/C/GC/20, 6 Aralık 2016, 77. paragraf.

52 CMW'nin 3 (2017) ve ÇHS Komitesinin 22 (2017) sayılı Ortak Genel Yorumu, 11. paragraf.

53 BMÇABI/UNGACC, 141. paragraf; ayrıca bkz. Avrupa Parlamentosu (2013), Sivil Özgürlükler, Adalet ve İçişleri Komitesi, *AB'deki refakatsiz çocukların durumuna ilişkin rapor (2012/2263 (INI))*, Raportör: Nathalie Griesbeck, A7-0251/2013, 26 Ağustos, 18. paragraf.

54 *Rahimi/Yunanistan*, 87. paragraf; *Mubilanzila Mayeka ve Kaniki Mitunga/Belçika*, 55. paragraf. Ayrıca bkz. Bakanlar Komitesi, *Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından 17 Kasım 2010 tarihinde kabul edilen Çocuk Dostu Adaletle İlişkin Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Kılavuz İlkeleri ve Açıklayıcı Muhtıra*, Ekim 2011, III. Temel İlkeler, D. Ayrımcılığa Karşı Koruma, 2. paragraf ve Açıklayıcı Muhtıranın 43. ve 78. paragrafları; Parlamenterler Meclisi, *Düzensiz Durumdaki Kayıtsız Göçmen Çocuklar: Gerçek Bir Endişe Sebebi 1985 (2011) sayılı Tavsiye Kararı*, 2. paragraf.

55 *Mubilanzila Mayeka ve Kaniki Mitunga/ Belçika*, 55. paragraf; *Muskhadzhieva ve Diğerleri/ Belçika*, No. 41442/07, 19 Ocak 2010, 56-58. paragraflar; *Popov/ Fransa*, 91. paragraf; *Khan/ Fransa*, No. 12267/16, 28 Şubat 2019, 74. paragraf; *N.T.P. ve Diğerleri /Fransa*, No. 68862/13, 24 Mayıs 2018, 44. paragraf; *Tarakhel/ İsviçre [GC]*, 29217/12, 4 Kasım 2014, 99. paragraf.

56 *Mubilanzila Mayeka ve Kaniki Mitunga/Belçika*, 55. paragraf; *Rahimi/Yunanistan*; *Khan/Fransa*.

57 Bkz., örneğin, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 25(2). maddesi; Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 23 ve 24. maddeleri; Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 10. maddesi; ÇHS; Lanzarote Sözleşmesi'nin Önsözü; AB Şartı'nın 24. maddesi.

için gerektiğinde, bu bakım ve korumanın kendisine sağlanmasının” garanti altına alınması gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır.⁵⁸

- ▶ 30. Ebeveyn bakımından yoksun çocukların özel korunma ve destek hakkı, devletin ulusal mevzuatı doğrultusunda alternatif bakım sağlama sorumluluğunu düzenleyen ÇHS'nin 20. maddesinde tekrarlanmıştır. Ayrımcılık yapmama ilkesi ile ÇHS'nin 22. maddesi doğrultusunda alternatif bakım da dâhil olmak üzere bu koruma ve destek, refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocuklar için de geçerlidir.
- ▶ 31. ÇH Komitesi tarafından açıkça kabul edilen bu ilkeler, göç bağlamında refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocukların korunmasına ilişkin iki önemli hususun altını çizmiştir: (a) Göçmen çocukların idari gözetimi hiçbir zaman onların üstün yararına değildir ve kanunen yasaklanarak politika ve uygulamada bunun ortadan kaldırılması sağlanmalıdır; (b) refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocuklar için, BM Çocukların Alternatif Bakımına Yönelik Kılavuz İlkeler (“BMÇABİ/UNGACC”) doğrultusunda, aile ve toplum temelli bakıma öncelik verilerek, ulusal yerel alternatif bakım sistemine yerleştirme de dâhil olmak üzere özel koruma ve bakım sağlanmalıdır.⁵⁹
- ▶ 32. Göçmen çocukların idari gözetimine karşıt yaklaşım ve onlara özel koruma ve bakım sağlanması ihtiyacı, çeşitli BM organları tarafından da benimsenmiştir.⁶⁰ Örneğin BMMYK Çocukların Bakım ve Korunmasına Dair Kılavuz, ulusal veya yerel düzeydeki çocuk esirgeme kurumlarına, refakatsiz çocukların bakımı ve yerleştirilmesinde”en az vatandaş statüsündeki çocuklara sağlanan asgari standartlarda” özen gösterilmesini denetleme çağrısı yapmaktadır.⁶¹ Çocukların Korunmasına Dair BMMYK Çerçevesinde benimsenen ilkelerden birisi aile ve toplum temelli yaklaşımdır.⁶² BMMYK’nın *İdari Gözetimin Ötesinde* stratejisi de koruyucu aile bakımını örnek göstererek, alternatif kabul/bakım düzenlemeleri üzerinde durmaktadır.⁶³ Refakatsiz ve ailelerinden ayrı düşmüş çocukların göç bağlamında korunması ele alınırken, koruyucu aileye kabul, denetimli bağımsız yaşam ve diğer

58 ÇHS, Madde 3(2).

59 CMW’nin 4 (2017) ve ÇHS Komitesinin 23 (2017) sayılı Ortak Genel Yorumu, 10- 13. paragraflar.

60 Bkz., örneğin, *BMMYK’nın göç bağlamında mülteci ve göçmen çocukların idari gözetimine ilişkin tutumu*, Ocak 2017; BM Keyfi İdari Gözetim Çalışma Grubu, *Göçmenlerin özgürlüklerinden mahrum bırakılmasına ilişkin Gözden Geçirilmiş Müzakere No. 5*, 7 Şubat 2018, 11. paragraf; BM Genel Kurulu, *Göçmenlerin İnsan Hakları Özel Raportörünün Raporu, Çocukların göç bağlamında idari gözetimine son verilmesi ve onlara yeterli bakım ve kabul sağlanması*, A/75/183, 20 Temmuz 2020; *BM İnsan Hakları Konseyi, İşkence ve diğer zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezalara ilişkin Özel Raportörün Raporu*, A/HRC/37/50, 23 Kasım 2018, 73. paragraf; ayrıca bkz., *Göçmen Çocukların İdari Gözetimini Sonlandırmak için Kurumlar Arası Çalışma Grubu (KAÇG/IAWG), Göçmen çocukların idari gözetimini sonlandırmaya ilişkin normatif standartların ve tavsiyelerin özeti*, Ağustos 2016.

61 BMMYK/UNHCR, *Mülteci Çocuklar: Koruma ve Bakıma İlişkin Kılavuz İlkeler*, 1994.

62 Birleşmiş Milletler, BMMYK/ UNHCR, *Çocukların Korunmasına İlişkin Çerçeve*, (“BMMYK/UNHCR Çocukların Korunması için Çerçeve”), 2012/2012 s. 15.

63 Birleşmiş Milletler, BMMYK/UNHCR, *İdari Gözetimin Ötesinde: Sığınmacıların ve mültecilerin idari gözetim altında tutulmasına son verilmesi için hükümetleri desteklemeye yönelik Küresel Strateji - 2014-2019*, 2014, s. 17.

aile veya toplum temelli yaşam düzenlemeleri de Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu ("UNICEF") tarafından, gündeme getirilmektedir.⁶⁴

- ▶ 33. ÇHS ve BMÇABİ/UNGACC, ailesinin ya da birincil bakım vereninin himayesinde olmayan çocuklar için sağlanması gereken bakım ve korumaya ilişkin uygulanması gereken politika ve uygulamalar hakkında geniş çaplı bir rehberlik ortaya koymaktadır. BMÇABİ/UNGACC, gerekmedikçe aileden ayrı düşme durumunun nasıl önlenebileceğine ve alternatif bakımın her bir çocuk özelinde hem gerekli hem de çocuğun ihtiyaçlarına, durumuna ve isteklerine uygun olduğuna nasıl emin oluncasına dair kapsamlı bilgi sunmaktadır. Bu ilkeler -gereklilik ve uygunluk- 'nin BMÇABİ/UNGACC'nin özünü oluşturmaktadır.
- ▶ 34. "Ebeveynin bakımından yoksun her çocuğun özel psiko-duygusal, sosyal ve diğer nitelikteki ihtiyaçlarının karşılanabilmesini" sağlamak amacıyla, BMÇABİ/UNGACC'nin genel ilkeleriyle tutarlı biçimde, "aile ve toplum temelli çözümlere öncelik vererek" bir dizi alternatif bakım seçenekleri erişilir kılınmalıdır.⁶⁵ Koruyucu aile bakımı, çocuklara bir aile ortamında yaşama fırsatı sunduğu için diğer formel alternatif bakım çözümlerinden önce değerlendirilmelidir. Bir çocuk için alternatif bakım düzenlemesini değerlendirirken ,bunun çocuğa güvenlik, istikrar ve aidiyet duygularını sağlayabileceğinden de emin olmak gereklidir.
- ▶ 35. BM Çocuklar için Alternatif Bakım Kılavuz İlkeleri göre, kurum bakımı da çocuk koruma ve çocuklara yönelik alternatif bakım sistemi içerisinde yer almaktadır. Ebeveyn bakımından yoksun her çocuğun ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için bir dizi yüksek kalitede alternatif bakım seçeneklerinin sunulması gerekliliği dikkate alındığında, BMÇABİ/UNGACC, kurum bakımının aile temelli bakımın tamamlayıcısı olabileceğini kabul etmektedir. Ancak, kurum bakımına sadece, "böyle bir ortamın söz konusu çocuk için özellikle uygun, gerekli, yapıcı ve çocuğun üstün yararına olduğu durumlarla sınırlı" şekilde başvurulmalıdır.⁶⁶ Buna rağmen, büyük yatılı tesisler gibi kurum bakımı sağlanan ortamlar, uygun seçenek değildir. BMÇABİ/UNGACC kurum bakımının terk edilmesine yönelik genel, açık ve iyi hazırlanmış bir strateji çerçevesinde kurum bakımı dışındaki seçeneklerin geliştirilmesi çağrısında bulunmaktadır.
- ▶ 36. Avrupa Konseyi üye devletleri Antlaşma'nın 3. maddesi kapsamında çocuklara bakım sağlama ve onları koruma yükümlülüğü altındadır. Bu yükümlülük, "özellikle travmatik sonuçlar doğurabilecek stres ve kaygı durumu" yaratmamak için, kabul koşullarının uygun şekilde ve çocuğun özel kişisel durumuna ve yaşına göre düzen-

64 Birleşmiş Milletler, BMÇYF/UNICEF, Çocuk Çocuktur – Hareket Hâlindeki Çocukların Şiddet, İstismar ve Sömürüden Korunması), 2017, s. 48 & 50. Ayrıca bkz., Save the Children, BMMYK/UNHCR & BMÇYF/UNICEF, *Statement of Good Practice (İyi Uygulama Beyanı)* – 4. Gözden geçirilmiş baskı: Avrupa'da Ailesinden Ayrı Düşmüş Çocuklar Programı, 2009, s. 28-29.

65 BMÇABİ/UNGACC, 53. paragraf.

66 A.g.e., 21-33. paragraflar.

lenmesi gerektiği⁶⁷ anlamına gelmektedir.⁶⁸ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 3. maddesi kapsamındaki pozitif yükümlülükler, ne çocuğa refaket eden birinin olduğu hallerde⁶⁹ ne de “artan göçmen ve sığınmacı akınıyla başa çıkarken karşılaşılan önemli zorluklar” gerekçe gösterilerek bertaraf edilebilir.⁷⁰ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de benzer şekilde, özel bakıma ilişkin değerlendirmelerinde sığınmacı statüsüne başvuran çocukların korunması ve insani yardıma erişebilmesi için devletlerin uygun tedbirleri alması gerektiğini ifade etmiştir.⁷¹ Bununla birlikte bir çocuğun bulunduğu devletten başka bir devlete sığınmak istemesi durumunda dâhi, çocuğun bulunduğu devletin çocuğu koruma ve ona bakma yükümlülüğü devam etmektedir.⁷²

- ▶ 37. Devlet makamlarının 3. madde kapsamındaki pozitif yükümlülüklerini yerine getirmek amacıyla, refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocukları mümkün olan en kısa sürede tespit etmesi ve onların uygun şartlarda barınmalarını güvence altına alması gerekir.⁷³ Çocuğun aile ortamından mahrum kaldığı durumlarda, devlet tarafından sağlanabilecek özel bakım ve koruma, çocuğun alternatif bakım sunulan ortamlara yerleştirilmesini içermekle birlikte bununla sınırlı değildir. Mahkeme, refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocukların koruyucu ailelerin yanına veya uzmanlaşmış merkezlere yerleştirilmesinin ÇHS’nin “3. maddesinin güvence altına aldığı çocuğun üstün yararı”na hizmet ettiğini vurgulamaktadır.⁷⁴
- ▶ 38. Refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocukların alternatif bakım sunulan ortamlara yerleştirilmesi, sadece Avrupa İnsan Hakları Mahkemesince değil Avrupa Konseyinin diğer organları tarafından da kabul gören ve uzun geçmişi olan iyi bir uygulamadır.⁷⁵ Avrupa Sosyal Şartı (gözden geçirilmiş) uyarınca, devletler “geçici ya da kalıcı olarak ailelerinin desteğinden mahrum kalmış çocuklara ve gençlere koruma ve bakım desteği sağlamak için uygun ve gerekli bütün tedbirleri almalıdır”.⁷⁶ Avrupa Sosyal Haklar Komitesi de devletlerin Avrupa Sosyal Şartının (gözden geçirilmiş) 31(2). maddesine göre, ikamet statüleri ne olursa olsun, topraklarında yasadışı şekilde bulunan çocuklara yetki alanlarında oldukları süre boyunca yeterli

67 Bkz., örneğin, *Rahimi/Yunanistan*, 60, 62 ve 86. paragraflar; *Khan/Fransa*, 73. paragraf.

68 *Tarakhel/İsviçre* [CG], 119. paragraf.

69 *A.B. ve diğerleri/ Fransa*, No. 11593/12, 12 Temmuz 2016, 110. paragraf.

70 *G.B. ve diğerleri/ Türkiye*, No. 4633/15, 17 Ekim 2019, 112. paragraf; ayrıca bkz. *S.F. ve diğerleri/ Bulgaristan*, No. 8138/16, 7 Kasım 2017, 92. paragraf.

71 *Muskhadzhiyeva ve diğerleri/Belçika*, 62. paragraf; *Popov/Fransa*, 91. paragraf.

72 *SH.D. ve diğerleri/Yunanistan, Avusturya, Macaristan, Kuzey Makedonya, Sırbistan ve Slovenya*, No. 14165/16, 13 Haziran 2019, 52-62. paragraflar.

73 *Khan/Fransa*, 88-95. paragraflar.

74 *Mubilanzila Mayeka ve Kaniki Mitunga/ Belçika*, 83. paragraf.

75 Avrupa Konseyi, Bakanlar Komitesi, Bakanlar Komitesinin Sığınmacıların İdari Denetimine İlişkin Tedbirler Hakkında üye devletlere Rec(2003)5 sayılı Tavsiye Kararı, 16 Nisan 2003, 23. paragraf; Avrupa Konseyi, Bakanlar Komitesi, Bakanlar Komitesinin Koruyucu Aileler Hakkında R (87)6 sayılı Tavsiye Kararı, 20 Mart 1987; Avrupa Konseyi, Parlamenterler Meclisi, Karar 1810, 5.9. paragraf; Avrupa Konseyi, Parlamenterler Meclisi, Karar 2020, Çocukların idari gözetimine alternatifler, 3 Ekim 2014 (“Parlamenterler Meclisi, Karar 2020”), 9.7. paragraf.

76 Avrupa Konseyi, Avrupa Sosyal Şartı (gözden geçirilmiş), CETS No.163,1996, Madde 17 (1) (c).

barınma imkanı sağlama yükümlülüğünü tekrar dile getirmiştir.⁷⁷ Hem Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi hem de Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocuklara yönelik koruyucu aile bakımı gibi gözetim altında tutulmayı gerektirmeyen toplum temelli bakımı tavsiye etmektedir.⁷⁸ Bu tavsiye, Avrupa Konseyinin aile tipi veya aile temelli yaşamı uzun süredir teşvik eden ve kurum bakımının azaltılmasına destek veren çabalarıyla uyumludur.⁷⁹ Ev dışı bakıma dair son bildirisinde, Çocukların Cinsel Sömürü ve Cinsel İstismara Karşı Korunmasına İlişkin Sözleşme Tarafları Komitesi ("Lanzarote Komitesi"), aile temelli olmayan kurum bakımında ve büyük kurumsal bakım ortamlarında kalan çocukların karşılaştıkları cinsel şiddet tehlikesinin arttığını vurgulamıştır.⁸⁰

- 39. Avrupa Birliği'nde, Avrupa Birliği Antlaşmasında çocuk haklarına açıkça atıfta bulunmaktadır.⁸¹ Bir çocuğun korunma ve bakım desteği alma hakkı, AB Şartı kapsamında,⁸² diğerlerinin yanı sıra, üye devletler AB Kanunlarını uygularken, garanti altına alınmıştır.⁸³ AB üye devletlerinin, çocukların özel durumlarını dikkate almaları⁸⁴ ve her bir çocuğun fiziksel, zihinsel, ruhsal, ahlaki ve sosyal gelişimi için yeterli bir yaşam standardını sağlamaları gerekmektedir.⁸⁵ Sınırdan, geçiş bölgesinde ya da barınma merkezinde konaklama olanağı sağlanırken, çocukların yaşlarına uygun oyun ve eğlence etkinlikleri gibi boş zaman faaliyetlerine erişimi olmalıdır.⁸⁶ Dublin tüzüğünde tanımlanan durumdakiler için de kabul koşulları geçerlidir.⁸⁷ Sığınma ile ilgili AB ikincil mevzuatı, refakatsiz çocukların, yetişkin akrabalarıyla, koruyucu bir aileyle olanlar da dahil, gözetim altında tutulmalarını gerektirmeyen bakım ortamlarına ya da çocuklar için özel koşullar sağlayan barınma merkezlerine yerleştirilmelerini düzenlemektedir.⁸⁸ Refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocuklar, ilgili devletin topraklarına kabul edildikten itibaren vakit kaybetmeksizin ve bu topraklardan ayrılmak zorunda kalıncaya ve/veya uluslararası koruma sağlanıncaya

77 Avrupa Sosyal Haklar Komitesi ("ASHK/ECSR"), *Defence for Children International*(Çocuk haklarının ilerlemesi ve korunması için çalışan uluslararası sivil toplum kuruluşu)/ *Hollanda*, Şikayet No. 47/2008, Esasa ilişkin karar, 20 Ekim 2009, 44 ve 64. paragraf.

78 Parlamenterler Meclisi, Karar 1810, 5.9. paragraf; Parlamenterler Meclisi Karar 2020, 9.7. paragraf.

79 Bkz., örneğin, Bakanlar Komitesinin yatılı kurumlarda yaşayan çocukların haklarına ilişkin Rec(2005)5 sayılı Tavsiye Kararı; Bakanlar Komitesinin engelli çocukların kurum bakımından çıkarılmasına ve toplum içinde yaşamalarına ilişkin üye devletlere CM/Rec(2010)2 sayılı Tavsiye Kararı; Bakanlar Komitesinin çocuk hakları ve çocuk ve aile dostu sosyal hizmetlere ilişkin üye devletlere yönelik CM/Rec(2011)12 sayılı Tavsiye Kararı, bölüm A. c; C.c. ("Bakanlar Komitesi, CM/Rec(2011)2 sayılı Tavsiye Kararı"); Parlamenterler Meclisi, 1939(2010) sayılı Tavsiye Kararı: Ebeveyn bakımı görmeyen çocuklar: Acil eylem ihtiyacı, 2.1.1. paragraf.

80 Ev dışı bakım altındaki çocukların cinsel suistimal ve cinsel istismardan korunmasına ilişkin Lanzarote Komitesi Bildirgesi (25.. toplantısında kabul edilmiştir, 15-18 Ekim 2019), paragraf b.

81 Avrupa Birliği Antlaşması ("ABA/TEU"), OJC 326/13, 26 Ekim 2012, Madde 3(3).

82 AB Şartı, Madde 24

83 A.g.e., Madde 51(1).

84 Yeniden Düzenlenmiş Kabul Koşulları Direktifi, Madde 22(1).

85 A.g.e., Madde 23(1).

86 Yeniden Düzenlenmiş Kabul Koşulları Direktifi, Madde 23(3).

87 Dava C-179/11 Cimade & Gisti, Karar, 27 Eylül 2012.

88 Kabul Koşulları Direktifi, Madde19(2); Yeniden Düzenlenmiş Kabul Koşulları Direktifi, Madde 2324(2).

kadar bu tür ortamlara yerleştirilmelidir.⁸⁹ Buna ilaveten, Avrupa Komisyonu AB üye devletlerini “refakatsiz çocuklara koruyucu aile/aile temelli bakım dâhil olmak üzere, bir dizi alternatif bakım seçeneği sunmaya” teşvik etmektedir.⁹⁰

2.4. Aile hayatına saygı hakkı

- 40. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde, AB hukuku ve uluslararası hukukta güvence altına alınmış olan aile hayatına saygı hakkı, çocuğun üstün yararı bağlamında önemli bir yere sahiptir.⁹¹ ÇHS’nin giriş bölümünde, ailenin çocuğun büyümesi ve esenliği için doğal ortam olduğu ifade edilmiştir.⁹² ÇHS ayrıca “çocuğun, kişiliğinin tam ve uyumlu gelişmesi için mutluluk, sevgi ve anlayışın hâkim olduğu bir aile ortamında büyümesi gerektiğini” belirtmiştir.⁹³ Ebeveynler ya da vasiler çocuklarının yetiştirilmesinde başat sorumludur ve bu sorumluluğu yerine getirirken uygun desteği almalıdır.
- 41. Aile hayatına saygı hakkı, ailelerinden ayrı olsalar bile refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş göçmen çocuklar için geçerlidir. Bununla birlikte aile hayatına saygı hakkı, refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocukların aileleriyle ilişki ve iletişim kurmalarına ne izin verilmesini ve bunun sağlanmasını gerektirmektedir.⁹⁴ Birlikte seyahat eden kardeşler, birlikte kalmalarının onların üstün yararına hizmet etmediği doğrulanmadığı sürece birlikte kalmalıdır.⁹⁵ Eğer çocuklar aile üyeleriyle birlikte seyahat ediyorsa, aileyi bir arada tutmak çocuğun üstün yararına olduğu sürece, bakım düzenlemeleri veya diğer alternatif çözümler tüm aileyi kapsayacak şekilde genişletilmelidir.⁹⁶
- 42. ÇH Komitesi, “aile” teriminin “biyolojik, üvey ve koruyucu ebeveynleri ya da gerekli yerlerde geniş ailenin ve yerel geleneklerin öngördüğü topluluğun üyelerini” kapsayacak şekilde geniş yorumlanmasını gerekli görmektedir.⁹⁷ ÇHS Komitesi, ikamet ve barınma yeri değişikliklerinin “çocuğun üstün yararına olduğu durumlarla sınırlı kalması” gerektiğini belirterek çocuklara sunulan bakımın sürekli olması gerektiğini savunmaktadır.⁹⁸

89 A.g.e., Vasıf Direktifi, Madde 30(3); ve Yeniden Düzenlenmiş Vasıf Direktifi, Madde 31(3).

90 Avrupa Komisyonu, Komisyon’dan Avrupa Parlamentosu ve Konsey’e Bildirim, *Göç sırasında çocukların korunması*, COM(2017) 211 final, 12 Nisan 2017, s. 9.

91 Sözleşme, Madde 8; Yeniden Düzenlenmiş Kabul Koşulları Direktifi, Madde 11 (3). ÇHS, Madde 16(1); MSHUS, Madde 17(1) ve 23(1).

92 ÇHS, Önsöz.

93 A.g.e.

94 ÇHS Komitesi (2013), Genel Yorum No. 14, 60 ve 65. paragraflar.

95 Birleşmiş Milletler (1994), BMMYK, *Mülteci Çocuklar - Koruma ve Bakım Kılavuz İlkeleri* (2001 yeniden basım), s.126; BMMYK Çocuğun Yüksek Yararının Tespitine İlişkin Kılavuz İlkeler, a.g.e., s. 72-73; ÇHS Komitesi (2005), Genel Yorum No. 6, 40. paragraf.

96 Bkz. CMW’nin 4 (2017) ve ÇHS Komitesinin 23 (2017) sayılı Ortak Genel Yorumu, 11. paragraf.

97 ÇHS Komitesi (2013), Genel Yorum No. 14, 59. paragraf.

98 ÇHS Komitesi (2005), Genel Yorum No. 6, 40. paragraf.

- 43. ÇHS, bir çocuğun yetişmesi ve gelişimde asıl sorumluluğun ebeveynleri veya yasal vasilerinde olduğunu açıkça belirtmektedir. Bununla birlikte devletlerin ebeveynlere ve yasal vasilelere çocuk yetiştirme sorumluluğunu yerine getirirken gerekli desteği sunması gerektiğinin altı çizilmiştir.⁹⁹ Bu desteğe, çocukların bakımına yönelik kurumların, tesislerin ve hizmetlerin geliştirilmesi de dahildir.¹⁰⁰ “Toplum ve devletler tarafından korunma hakkına sahip” aileye, “toplumun doğal ve temel birimi” olarak, öncelik verilmesi, Medeni ve Siyasi Haklara ilişkin Uluslararası Sözleşme¹⁰¹ ile Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara ilişkin Uluslararası Sözleşmede¹⁰² de ifade edilmiştir.

2.5. Katılım hakkı

- 44. Çocuğun görüşlerini ifade etme ve bunların dinlenmesine ilişkin hakkı, ÇHS’nin temel değerlerinden biri olup çocuk haklarını hayata geçirmede kilit öneme sahiptir. ÇHS’nin dört genel ilkesinden biri olan katılım hakkı, “yalnızca kendi başına bir hak olarak görülmemeli ve tüm diğer hakların yorumlanmasında ve uygulanmasında gözetilmelidir”.¹⁰³ Bu hak devletlere çocukların görüşlerini dinleme ve çocuğun yaşı ve olgunluğu doğrultusunda görüşlerine önem verme yükümlülüğü getirir. Bu hakkın etkin bir şekilde hayata geçirilmesi için devletler, *diğerlerinin yanı sıra*, uyuşu, statüsü vb. fark etmeksizin, tüm çocuklar için uygun tedbirleri almakla yükümlüdür.¹⁰⁴ Alternatif bakım bağlamında, çocukların yerleştirilmesine ilişkin kararlar da dahil olmak üzere, çocukların tam ve anlamlı katılımının sağlanması amaçlanmaktadır.
- 45. Çocukların katılımını sağlamanın bir başka boyutu da onları haklarına dair anlayabilecekleri düzeyde, bilgilendirmekle ilgilidir. Bu aynı zamanda içinden geçtikleri sürece ve onları etkileyen kararlara ilişkin çocuk dostu bilgilendirmeyi de kapsamaktadır.¹⁰⁵ İlgili çocuklarla paylaşılan bilgi, çocuğun yaşına ve olgunluk düzeyine uygun bir biçimde sunulmalıdır.¹⁰⁶ Çocukların görüşlerini serbestçe ifade etmelerine izin verilmelidir ve buna imkan sağlanmalıdır. Gerektiğinde, çocukların kendilerini etkileyen her kararda görüşlerini ifade edebilmeleri için her aşamada tercümanlardan destek alınmalıdır.¹⁰⁷ Benimsenen genel yaklaşım çocuğa duyarlı

99 ÇHS, Madde 18(1).

100 A.g.e., Madde 18(2).

101 MSHUS/ICCPR, Madde 23(1).

102 ESKUS/ICESCR, Madde 10(1).

103 ÇHS Komitesi, Genel Yorum 12 (2009): *Çocuğun dinlenilme hakkı*, 20 Temmuz 2009, CRC/C/GC/12, (“Genel Yorum No. 12 (2009)”), 2. paragraf.

104 ÇHS Komitesi, Genel Yorum No. 12 (2009).

105 Avrupa Konseyi, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Çocuk Dostu Adaletle İlişkin Kılavuz İlkeleri, 17 Kasım 2010, s. 17, 20 ve 21; Bkz., örneğin, Birleşmiş Milletler, BMMYK/UNHCR ve BMÇYF/UNICEF, *Güvenli & Emniyetli – Avrupa’daki Refakatsiz ve Ailesinden Ayrı Düşmüş Çocukların Üstün Yararının Sağlanması için Devletler Ne Yapabilir?*, 2014, s. 21. Avrupa Konseyi, *Göç Şartlarında Çocuklara Çocuk Dostu Bilgi Nasıl Verilir? – Sahada Çalışanlara yönelik El Kitabı*, Aralık 2018.

106 Bkz., örneğin, BMMYK/UNHCR ve BMÇYF/UNICEF (2014), *Güvenli & Emniyetli*, a.g.e., s. 21.

107 ÇHS, Madde 12; ÇHS Komitesi (2013), Genel Yorum No. 14, a.g.e., 53 ve 54. paragraflar; BMÇABİ/UNGACC, 7. paragraf.

olmalı ve çocuğun içinde bulunduğu durumun özel koşullarını dikkate almalıdır.¹⁰⁸ Avrupa Konseyi, alternatif bakımdaki haklarına yönelik çocukları bilgilendirmek amacıyla çocuk dostu materyallerin yanı sıra¹⁰⁹ alternatif bakım sunulan veya göç eden çocuklarla iletişim kurlmalarına destek olması için çalışanlara yönelik çocuk dostu araçlar hazırlamıştır.¹¹⁰

2.6. Vasilik

- ▶ 46. Vasi, “refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocukları desteklemek, onlara yardım etmek ve hukuken düzenlenen hallerde bu çocukları ilgilendiren süreçlerde temsil etmek için atanan ya da tayin edilen kişi demektir. [...] Vasi, çocuğun haklarının, üstün yararının ve refahının garanti altına alınmasını sağlamak için bağımsız hareket eder. Vasi, çocuk ve ona karşı sorumlu diğer tüm paydaşlar arasında bir köprü vazifesi görür.”¹¹¹ Bu itibarla, vasiler, refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocukların üstün yararını gözetmek ve haklarını somut olarak kullanabilmelerini sağlamakta kilit bir rol oynamaktadır. Bununla birlikte çocuk ve diğer tüm paydaşlar (devlet makamları, kurumlar, kişiler, vb.) arasında da köprü vazifesi görür, çocuklarla bu paydaşlar arasında güven inşa etmeye yardımcı olabilir ve diğer aktörlerle iş birliği içinde çocukların refahını sağlayabilir. Şu halde, refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş her çocuk için en kısa sürede vasi atanması esastır.
- ▶ 47. Birçok uluslararası ve Avrupa insan hakları belgesinde vasilik sistemlerinin önemli rol oynadığı kabul edilmiştir.¹¹² Ailesinden ayrı düşmüş çocukların vasilerine yönelik birçok standart Avrupa düzeyinde önerilmiştir.¹¹³
- ▶ 48. Bakanlar Komitesinin göç bağlamında refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocuklara etkili vasilik sunulmasına ilişkin üye devletlere yönelik CM/Rec(2019)11 sayılı tavsiye kararı (“Bakanlar Komitesi, CM/Rec(2019)11 sayılı Tavsiye Kararı”), muhtemelen bu alandaki en güncel ve kapsamlı standarttır. Bu Tavsiye kararı, hem karar vericilere hem de refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocukların korunmasını, kabulünü, bakımını ve refahını vasilik yoluyla sağlayan uygulayıcılara yönelik bir dizi temel ilkeyi ve uygulama rehberini düzenlemektedir.¹¹⁴ Üye devletler, refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocukların özel ihtiyaçlarını, durumlarını ve hassasiyetlerini dikkate alan etkin bir vasilik sistemini hayata geçirmeleri için teşvik edilmektedir. Bu, kılavuz ilkeler; mevzuat hazırlama, kamu politikaları ile kurumsal

108 Birleşmiş Milletler, *Güvenli, Kurallı ve Düzenli Göç için Küresel Mutabakat*, 13 Temmuz 2017 (“Küresel Göç Mutabakatı”), 15 paragraf.

109 Avrupa Konseyi & Uluslararası SOS Çocuk Köyleri, *Bakım altındaki çocuklar ve gençler: Haklarınızı Keşfedin*, 2009.

110 Avrupa Konseyi & Uluslararası SOS Çocuk Köyleri, *Çocukların haklarının güvence altına alınması: Alternatif bakım konusunda çalışan meslek uzmanlarına yönelik rehber*, 2013; Avrupa Konseyi, *Göç Şartlarında Çocuklara Çocuk Dostu Bilgi Nasıl Verilir? – Sahada Çalışanlara yönelik El Kitabı*, 2018.

111 Bakanlar Komitesi, CM/Rec(2019)11 sayılı Tavsiye Kararı.

112 Bkz, örneğin, CMW'nin 4 (2017) sayılı ve CRC'nin 23 (2017) sayılı Ortak Genel Yorumu, 17(i). paragraf; Bakanlar Komitesi, CM/Rec(2019)11 sayılı Tavsiye Kararı.

113 Bkz. Koruma Açığının Kapatılması 2.0: Avrupa’da ailesinden ayrı düşmüş çocukların vasileri için Temel Standartların uygulamada, politikada ve mevzuatta hayata geçirilmesi. Proje Referans Numarası: JUST/2012/DAP/AG/2995.

114 Bakanlar Komitesi, CM/Rec(2019)11 sayılı Tavsiye Kararı.

tedbirleri planlamaya yönelik özel bir rehberlik içermektedir. Söz konusu temel ilkelerse refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocukların adalete ve etkili yargı yollarına erişebilmelerini sağlamayı ve uluslararası düzey de dâhil olmak üzere ilgili paydaşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyonu geliştirmeyi amaçlamaktadır.

- 49. Bakanlar Komitesinin CM/REC(2019)11 sayılı Tavsiye Kararı, *diğerlerinin yanı sıra*, refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocuklara, haklı nedene dayanmayan bir gecikme olmaksızın ve göçmen statülerine bakılmaksızın bir vasi tayin edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.¹¹⁵ Vasi, bakım düzenlemeleri ve çocuk için kalıcı bir çözüm arayışına yönelik tüm çabalar dâhil olmak üzere bütün planlama ve karar alma süreçlerinde yer almalıdır.¹¹⁶ Bununla birlikte vasilerin rolü, (a) çocuk haklarını ve çocukları korumayı ve geliştirmeyi hedefleyerek tüm kararların onların üstün yararına olmasını savunmayı; (b) çocukların kendilerini etkileyen her karar sürecine katılımını sağlamayı; (c) çocuklar ve diğer aktörler arasında bir köprü ve odak noktası görevi görmeyi; (d) karmaşık olan sığınma, sosyal hizmetler ve çocuk koruma sistemlerinde çocukların yollarını bulmalarına yardım etmeyi; ve (e) çocukların haklarına dair bilgilendirilmesini ve bu hakları anlamalarını sağlamayı kapsamaktadır.¹¹⁷
- 50. Vasiler bağımsız ve tarafsız olmalı, net bir görev ve role sahip olmalı ve bir çıkar çatışması yaşamamalıdır. Vasiler görevlerini yerine getirirken yeterince gözetim tabi tutulmalı, güvenilir ve nitelikli olmalı ve görevde oldukları süre boyunca desteklenmeli, denetlenmeli ve izlenmelidir.¹¹⁸ Vasiler, özel durumlarda, çocuğun aldığı desteğin kalitesini arttırmak için gönüllü vasiler tarafından da desteklenebilmektedir. Gönüllü vasiler, çocuklara kendi kişisel ve mesleki iletişim ağlarını kullanarak yardım edebilir. Tüm vasilik sistemleri, çocuklarla görüşmek gibi çeşitli yollarla düzenli aralıklarla düzgün bir biçimde izlenmelidir.¹¹⁹ Erişilebilir, çocuk dostu şikâyet mekanizmaları ve çözüm yolları da mevcut olmalıdır.¹²⁰

3. UYGULAMA İLKELERİ

- 51. Üye devletler çeşitlidir ve göç alanında büyük farklılıklarla karşılaşmaktadır. Avrupa'da, göç hareketlerinin ölçeğinde ve bu hareketliliğe cevap verebilecek uygun altyapı ve kaynak açısından büyük eşitsizlikler bulunmaktadır. Aşağıdaki bölüm bu noktada, her devletin farklı kapasitesi olduğunu ve farklı zorluklarla karşılaştığını göz önüne alarak, refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocuklar için aile temelli bakım geliştirmeye çalışırken üye devletlere ilham vermeyi ve

115 A.g.e.

116 A.g.e.

117 A.g.e., ilke 4.

118 A.g.e., ilke 4 (6), ilke 6(4), ilke 7.

119 A.g.e., ilke 2(4).

120 A.g.e., ilke 5.

onları desteklemeyi amaçlayan belirli pratik ilkeleri ana hatlarıyla belirlemeye çalışmaktadır.

3.1. Bütüncül çocuk koruma sistemi

- 52. Bütüncül bir ulusal çocuk koruma sistemi, “tüm yetkili kişilerin (örneğin, kol- luk kuvvetleri, yargı makamları, göç makamları, sosyal hizmetler, çocuk koruma kurumları vb. tarafından temsil edilen devlet makamları) ve tüm sistem bileşenler- inin (örneğin, kanunlar, politikalar, kaynaklar, prosedürler vb.) bütün çocuklar için koruyucu ve güçlendirici bir ortam yaratmak amacıyla sorumluluğu paylaşılan sek- törler ve kurumlar arasında birlikte çalışma şekli” olarak tanımlanabilmektedir.¹²¹ Hareket halindeki çocuklar bağlamında, sığınma ve göç sistemleri ile çocuk bakım ve koruma sistemleri arasındaki etkileşim özel önemi haizdir.
- 53. Bütüncül bir çocuk koruma sistemi, bütün ilgili aktörler uyumlu ve kapsayıcı şekilde birlikte çalışırken, çocukların haklarını ve üstün yararını merkeze yerleştirir. Bu yaklaşım, sağlık, eğitim, refah, sosyal hizmetler, polis, göçmenlik, sivil toplum, aile ve toplum gibi alanları da kapsamaktadır. Göç veya sığınma kabul sistemini ulusal çocuk koruma sistemiyle ve bu sistemin standartlarıyla bütünleştirmek, *di- ğerlerinin yanı sıra*, göçmenlik statüsüne bakılmaksızın tüm çocuklar için koruma ve aile temelli bakım hizmetlerinde eşitliği sağlanmanın yolu olarak tavsiye edil- mektedir. Bu durum, uygulamada, BM Çocuklar için Alternatif Bakım Kılavuz İlkeleri¹²² ve sosyal hizmetler ve alternatif bakıma ilişkin ilgili Avrupa Konseyi mevzuatın- da belirlenmiş standartlarla uyumlu olarak, refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocukların bir devletin sınırları içerisindeki diğer tüm çocuklarla aynı düzeyde korumaya ve bakıma eriştiğini güvence altına almaya katkıda bulunmaktadır.¹²³ Bütüncül ve çok disiplinli koruma sistemlerine duyulan ihtiyacın temelleri, di- ğerlerinin yanı sıra, Avrupa Konseyi Çocukların Şiddete Karşı Korunmasına İlişkin Bütüncül Ulusal Stratejilere Dair Politika Rehberine (refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocukları, *diğerlerinin yanı sıra*, belirli bir politika odağı olarak tanımlar)¹²⁴ ve Lanzarote Sözleşmesine dayanmaktadır.¹²⁵

121 Avrupa Komisyonu, 9. Avrupa Çocuk Hakları Forumu, Bütüncül çocuk koruma sistemlerinde koordinasyon ve iş birliği, 30 Nisan 2015, s. 3-4. Avrupa Birliği düzeyinde, 2013 tarihli Çocuklara Yatırım Yapılmasına İlişkin Komisyon Tavsiyesini takiben, Bütüncül Çocuk Koruma Sistemlerine İlişkin 10 İlke (2015), çocuk hakları yaklaşımını benimsemek için göç ve göç dışı bağlamlar arasında bir köprü kurmaya çalışmıştır. Temel ilkelere biri olarak, «ailelerin birincil bakım veren rolünde desteklenmesi» gerektiği belirtilmektedir. Ayrıca, ailelerin «evrensel ve hedefe yönelik hizmetler aracılığıyla müdahalenin her aşamasında, özellikle de önleme yoluyla» desteklenmesi gerektiği ilkelere biri olarak ortaya konulmuştur. Çocuk koruma sistemlerinin ulus ötesi ve sınır ötesi mekanizmalara sahip olması gerektiği de bir başka ilkedir. Avrupa Komisyonu, Bütüncül Çocuk Koruma Sistemleri için On İlke (2015 Avrupa Çocuk Hakları Forumu'nda sunulmuştur), 2015, İlke 4.

122 BMÇAB/UNGACC, 141. paragraf.

123 Bkz., örneğin, Bakanlar Komitesi, CM/Rec(2011)12 sayılı Tavsiye Kararı, bölüm IV.A.e ve bölüm V.E “Disiplinler arası ve çok kurumlu iş birliği”; Ev dışı bakım altındaki çocukların cinsel suistimal ve cinsel istismardan korunmasına ilişkin Lanzarote Komitesi Bildirgesi (25 toplantısında kabul edilmiştir, 15-18 Ekim 2019).

124 Ek I, Bakanlar Komitesi'nin üye devletlere çocukların şiddetten korunması için bütüncül ulusal stratejilere ilişkin CM/Rec(2009)10 sayılı Tavsiye Kararı, Bölüm 5.2.3.

125 Bkz. Bölüm IV - Koruyucu tedbirler ve mağdurlara yardım. Ayrıca bkz. Avrupa Komisyonu, Bütüncül çocuk koruma sistemleri için 10 İlke.

- 54. Bütüncül bir sistemin kurulması için, üye devletlerdeki mevcut durum (a) göçmen/sığınmacı kabul sistemleri, (b) çocuk koruma sistemleri ve (c) bakım ve korumaya muhtaç refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocukların kişisel özellikleri ve sayıları yönünden incelenebilir. Bu inceleme, her bir ülke özelindeki koşullara uyarlanan sistemlerin geliştirilmesini sağlayan, o ülkeye özel güçlü yönlerin, zorlukların ve ihtiyaçların daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunacaktır.¹²⁶
- 55. Destekleyici bir yasal çerçeve, çocuk koruma sistemleriyle etkile bir entegrasyonda kilit role sahiptir ve tüm çocuklara eşit muamele edilmesini sağlamaya katkıda bulunmaktadır. Bu tarz bir yasal çerçeve, ideal olarak, her çocuğun özel ihtiyaçlarına ve durumuna yönelik önleyici ve hedef odaklı tedbirlerin alınmasına izin vermelidir.¹²⁷
- 56. İyi bir mevzuatın yürürlükte olması her ne kadar esas olansa da etkili bir koruma için yeterli değildir. Pratikte mevzuatın uygulanmasının sağlanması da fazlasıyla önemlidir. Bu, *diğerlerinin yanı sıra*, aile temelli bakımın sağlanmasının önündeki engellerin kaldırılmasıyla gerçekleşmektedir. Her koşulda, çocuğun uyuşu, yasal statüsü veya kaynak eksikliği gibi sebeplere dayanarak farkıyapılan ayrımcılığın her türlüşünden uzak durulmalıdır.¹²⁸
- 57. Başarılı bütüncül bir yaklaşım, hizmetlerin çocukları ve aileleri etkili bir şekilde destekleyebilmesi için yeterli finansal kaynakların sağlanmasını da gerektirmektedir. Ulusal bir yaklaşım için bir bütçe yaratmak kaynakların tek bir elde toplanmasını veya daha iyi kullanılmasını kolaylaştırabilir ve hizmetlere erişimde eşitliği sağlayabilir.¹²⁹
- 58. İlgili aktörlerin ortaklık içerisinde çalışma beceresi, bütüncül ulusal çocuk koruma sisteminin iyi işlemesi için gerekli bir diğer koşuldur. Hizmetlerin sağlanması ve sunulmasını koordine etmeye ilişkin genel sorumluluk (ihtiyaç değerlendirilmesi ve vaka yönetimi dâhil olmak üzere), ideal olarak, resmi makamlarda veya usule uygun olarak yetkilendirilmiş bir kuruluşta olmalıdır. Onların verdiği hizmetleri destekleyen ve tamamlayan programlar ve hizmetler sivil toplum kuruluşları tarafından geliştirebilir ve sunulabilir. Mükerrer görevlendirmeden kaçınmak ve gözetimi sağlamak için her kuruluşun, kurumun ve hizmet sağlayıcının rolü ve sorumlulukları net bir şekilde tanımlanmalıdır.

3.2. Çocuğun özel ihtiyaçları

- 59. Aile temelli yerleştirmeleri ele alırken, refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocukların özel ihtiyaçlarını ve durumlarını tanımak önemlidir. Tüm çocuklar açısından, istikrarlı ve uygun bakımın verildiği bir ortamda yaşama ihtiyacı aynı

126 De Ruijter de Wildt L., Melin E., Ishola P. ve Dolby P. (2015), s. 9.

127 D'Addato A., Giraldi M., Van De Hoeven C., Fontal A. (2017), *Çocukların Çocuk olmasına İzin Verelim: Avrupa'da Mülteci ve Göçmen Çocukların Korunması ve Uyumunu Konusundan Sahadan Çıkan Dersler*, Brüksel, s. 146-147.

128 D'Addato A., Giraldi M., Van De Hoeven C., Fontal A. (2017), *a.g.e.*, s. 140.

129 Bkz. Bakanlar Komitesi, CM/Rec(2007) 9 sayılı Tavsiye Kararı, bölüm II: Yaşam projeleri: Bütüncül bir politika hedefi.

ise de refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocukların özel geçmiş ve deneyimleri, onların özel ihtiyaçlarının ele alınmasını gerektirir. Bu sebeple, ulusal çocuk koruma sistemleri kapsamında çocuğun üstün yararının değerlendirilmesi, bu özel ihtiyaçlara uygun tasarlanmış alternatif bakım düzenlemeleri de dahil olmak üzere, gerekli ve uygun olan özel hizmetlere veya diğer hizmetlere yönlendirme yoluyla söz konusu özel ihtiyaçların belirlenmesi ve ele alınması için esastır.

- ▶ 60. Refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocuklar, kaçınılmaz olarak, çok zorlu süreçlerden geçmektedir. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, cinsel istismar ve sömürü, insan ticareti,¹³⁰ fiziksel ve psikolojik zorluklar, para ve kaynak eksikliği, düşmanlık, damgalanma ve ayrımcılık ve/veya uygunsuz muamele görme (örneğin kaçakçılar, diğer yolcular ve hatta yetkililer vb. tarafından) de dahil olmak üzere tehlikesine maruz kalmış olabilirler. Bu çocuklar ağır travma geçirmiş olmasalar bile henüz gelişim çağlarında köklü değişikliklerle başa çıkmak zorunda kalmaktadır. Bazı durumlarda, çocukların ülkelerinden ayrılmadan önce belli dönemlerde sabit bir ev ve aile ortamında bulunmuş oldukları görülmektedir.¹³¹ Bazense ailelerinden ayrılarak göç edip etmemek de dâhil olmak üzere çocuklar kendi başlarına hiçbir gerçek kararı alamamış olabilirler.
- ▶ 61. Böyle özel durumlar, her bir çocuğun özel ihtiyaçlarını ele almak için belirli bir destek türü gerektirir. Bu ihtiyaçlar, travma sonrası stres bozukluğu gibi özel ruh sağlığı ihtiyaçlarını kapsayabildiği gibi çocukların çaresizlik, yalnızlık ve ailelerine, arkadaşlarına ve geldikleri ülkeye duydukları özlemle başa çıkmanın yollarını geliştirmelerini de içerebilmektedir. Çocukların göç esnasında karşılaştıkları zorlu deneyimleri yönetmek başka bir endişe kaynağıdır. Bu tarz bir destek, aynı zamanda bireysel umutları ve hayalleriyle başa çıkmalarında çocuklara yardımcı olmayı, bugün ve gelecekleriyle yüzleşmeleri için onların dayanıklılıklarından ve becerikliliklerinden faydalanmayı gerektirir.¹³²
- ▶ 62. Sığınma başvuruları gibi karmaşık prosedürler de dahil olmak üzere, bugüne ve geleceğe dair belirsizlik içinde yol bulmak ve farklı bir kültüre, dile, muhtemelen farklı bir dine ve etnik yapıya sahip yeni bir ülkeye alışmak özel destek ihtiyacı doğuran diğer sebeplerdir. Bu destek yalnızca profesyonel bir planlama ve çeşitli tedbirlerin alınmasıyla sunulabilir.¹³³ Bu tedbirler her bir çocuğa sunulan destek ve korumanın onların statüleri, talepleri, güçlü yönleri ve ihtiyaçlarındaki çeşitliliği yansıtmaları gerekmektedir. Çocukların yaşı ve olgunluk düzeyi doğrultusunda,

130 Bkz. ayrıca Lanzarote Komitesi Özel Raporu, Mülteci krizinden etkilenen çocukların cinsel suistimal ve cinsel istismardan korunması (kabul tarihi 3 Mart 2017); İnsan Ticaretine Karşı Uzmanlar Grubu (GRETA) (2018) Çocuk ticareti: GRETA'nın faaliyetlerine ilişkin 6. Genel Raporun Tematik Bölümü; Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddete Karşı Uzmanlar Grubu (GREVIO) (2021), GREVIO temel değerlendirme raporlarının Ara Dönem Yatay Değerlendirmesi, Bölüm VII.

131 Stichting Nidos, *Sığınma başvurusunda bulunan refakatsiz çocukları kabul eden aileler*, a.g.e., s. 4.

132 Sayers A., Lowe K. ve Megna F., a.g.e., s. 87-101; Sirriyeh, A. ve Ní Raghallaigh, M. (2018) *İngiltere ve İrlanda'da Sığınma Başvurusunda Bulunan Gençlerin Koruyucu Aile Bakımı, Tanınması ve Yetişkinliğe Geçiş*, Children and Youth Services Review, 92, s. 89-97.

133 Wade J., (2019), Refakatsiz sığınmacı genç bireylerin desteklenmesi: koruyucu aile deneyimi, Child & Family Social Work, 24(3), s. 383-390; ayrıca bkz. Kohli R. K. S. (2007), Refakatsiz sığınmacı çocuklarla sosyal hizmet. Basingstoke: Palgrave Mcmillan, Wade J'den alıntılanmıştır, (2019).

kişiy e özel destek sağlanması, ideal şartlarda çocuğun değerlendirme, planlama, uygulama ve izleme s u reğlerine katılımını içermelidir.¹³⁴

- 63. Psikososyal destek sağlamak, dayanaklılığı güçlendirmek ve ruh sağlığı ve diğer sağlık sorunlarının kötüye gitmesini önlemek için esastır. Duygusal sorunlar genelde çocuğun hedef ülkeye varıştan sonra maruz kaldığı stresle ilişkilidir. Çocuklara yeteneklerini fark etmelerinde ve öz güvenlerini inşa etmelerinde yardım edebilmek; eğitim, eğlence ve boş zaman faaliyetlerine katılmalarını sağlayarak normallik duygusunu yeniden kazanmalarını sağlamaya destek vermekle eşit öne-me sahiptir.¹³⁵
- 64. Bunlar çocukların koruyucu ailelerle eşleştirilmesi s u recinde dikkate alınması gereken önemli hususlardır. Çok önemli bir diğer nokta da bu s u reğte farklı geğmiş- lere sahip yeterli sayıda koruyucu ailenin bulunması gerektiğidir.¹³⁶

3.3. Yeterli ve uygun yer ve hizmetler

- 65. Çocukun özel ihtiyaçlarını tespit etmek ve gidermek için ulusal çocuk koru- ma sistemi kapsamında çocuğun üstün yararı değerlendirmesini takiben, çocuğu bir aile yanına yerleştirme gibi alternatif bakım düzenlemeleri ileriye dönük en iyi seçenek olarak kabul edilebilir. 2.1 sayılı bölümde açıklandığı üzere, çocuğun üstün yararı değerlendirmesi; çocuğun özel kırılganlıkları ve korunma ihtiyaçlarının yanı sıra, uyu ruğu, yetiştirilme tarzı, etnik, kültürel ve dilsel geğmişi de dahil olmak üzere çocuğun kimliğinin kapsamlı bir değerlendirmesini iç erir. Bu değerlendirme ışığında, bazen, çocuğun benzer bir kültür ve etnik yapıya sahip bir aileye yer- leştirilmesinin çocuğun üstün yararına olduğu sonucuna varılabilir. Ancak böyle bir düzenleme, genel bir kural olmaktan uzak olup kesinlikle her çocuk özelinde bireysel değerlendirilmelidir.
- 66. Aile yanına yerleştirmeler, çocukların yeni dahil oldukları topluma uyum sağlamalarını kolaylaştırmada önemli bir rol oynamaktadır ve toplumun dilini, kültürünü ve değerlerini öğrenmelerini daha kolay hale getirebilir. Böylece çocu- ğun eğitime ve isteklerinin karşılanmasına katkıda bulunmak mümkün olabilir. Çocukla aynı kültürel veya etnik yapıya sahip olmayan aileler, çocuğa destek olur- ken ve kültürel anlamda rehberlik ederken kendilerini yetersiz hissedebilmektedir. Çocukun aile ortamına yerleştirilmesi s u recinin özellikle ailelerin kültürlerarası deneyime ve bilgiye sahip olduğu durumlarda, iyi sonuçlar verdiği görülmüştür.

134 Sayers A., Lowe K. ve Megna F., *a.g.e.*, s. 87-101; ayrıca bkz CELCIS/ University of Strathclyde, Yalnız Hareket Eden Çocukların Bakımı: Refakatsiz ve Ailesinden Ayrı Düşmüş Çocukların Korunması, Kurs Adımı 2.12 ve Kurs Adımları 2.17, 2.18 ve 2.19; özellikle çocuk katılımı konusunda bkz. ve Avramović M. (2014), Bize Sorulduğunda, Sorgulanmadığımızda- Hareket Halindeki Çocuklarla İştişareler, Save the Children International, Sarajevo, özellikle s. 22-30.

135 Ventevogel P., Schinina G., Strang A., Gagliato M., Juul Hansen L. (2015), Avrupa'da Hareket Halinde Olan Mülteciler, Sığınmacılar ve Göçmenler için Zihin Sağlığı ve Psikolojik Destek.. Çok Kurumlu Rehberlik Notu, BMMYK/UNHCR, UGO/IOM ve MHPSS.net. Ayrıca bkz. Sirriyeh, A. ve Ní Raghallaigh, M., *a.g.e.*, s. 89-97.

136 De Ruijter de Wildt L., Melin E., Ishola P., Dolby P., Murk J., van de Pol P. (2015), *a.g.e.*, Nidos, SALAR, CHTB. S. 6-7, 70-71 ve 126-129, and Wade J., *a.g.e.* s. 385. Ayrıca bkz., Koruyucu Aile Olmak İçin, <https://www.nidos.nl/en/voor-opvangouders/opvangouder-woorden/> ve D'Addato A., Giraldi M., Van De Hoeven C., Fontal A. (2017), *a.g.e.*, s. 141.

Kültürlerarası farkındalık, *diğerlerinin yanı sıra*, atölye çalışmalarına katılarak ve ev sahibi ailelerin çocuğun geçmişini daha iyi anlamalarına yardımcı olan dil ve kültür tercümanlarıyla (kültürel arabulucular) çalışarak desteklenebilir. Bununla birlikte ev sahibi aileler çocuğun yaşadığı deneyimleri dikkate alabilmeli, mümkünse çocuğun biyolojik ailesiyle iletişim kurmasına izin vermeli ve şayet biyolojik ailesi yok ise de onlar için bir alan yaratabilmelidir.¹³⁷

- ▶ 67. Uygun ve istekli ev sahibi ailelerin seçilmesi, refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocuklara ailenin içerisinde uygun yer açmak için zorunlu bir koşuldur. Bunu geliştirmek için bazı yapısal çabalara ihtiyaç duyulabilir. Örneğin alternatif bakım sistemi, ulusal düzeyde merkezi bir otorite ya da yetkilendirilmiş bir kurum tarafından organize edilmez ve yönetilmezse, yerel düzeyle sınırlı kalan iyi uygulamalar olabilir. Bu iyi uygulamaların paylaşılması ve başka yerlere yayılması için çaba gösterilebilir. Yeterli ve iyi eğitilmiş bakım verenlerden oluşan bir havuzun geliştirilmesini desteklemek amacıyla finansal ve kurumsal yapıların da güçlendirilmesi gerekebilir.
- ▶ 68. Etkili bir değişimin olması için koordineli ve devlet öncülüğünde yürütülen çalışmalara ihtiyaç olabilir. Bununla birlikte çocuk koruma ve göç mevzuatının, bakım hizmetlerinde eşitliği sağlamak için uyumlaştırılması da yapılandırılmış bir sistemin hayata geçirilmesini kolaylaştırabilir. Bu durum yetkili organın çocukların aile temelli bakıma yerleştirilmesini koordine etmesine olanak sağlayabilir. Ülke çapında bir sistemin hayata geçirilmesi ayrıca gelecek vaat eden uygulamaların paylaşılmasını ve çoğalmasını ve böylelikle bu uygulamaların uzun vadede sürdürülebilirliğinin sağlanmasını mümkün kılabilmektedir.¹³⁸
- ▶ 69. Aile temelli bakım, alternatif bakıma ihtiyaç duyan çocuklar için tercih edilen seçenek olsa bile aslında bir dizi uygun bakım seçeneğinden yalnızca bir tanesidir. Çocuğa sunulan bakım hizmetinin uygunluğu “anamlı bir uygulama”¹³⁹ olarak devam etmeli ve “bakım ortamında sık değişikliklerden” kaçınılmalıdır.¹⁴⁰ Yarı bağımsız yaşam düzenlemeleri ve küçük grup evleri diğer seçenekler arasındadır. Yarı bağımsız yaşam düzenlemeleri genelde bağımsız yaşama geçişe hazırlanan ileri yaştaki çocuklar için geçerlidir. Tüm bu alternatif bakım seçenekleri, ihtiyaçları bir aileyle yaşamaya uygun olmayan ya da bunu istemeyen refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocuklara her zaman sunulmalıdır. Bu, onların yaşı ve olgunluk düzeyinden ve/veya bağımsız olmaya alışkın olmalarından kaynaklanabilir. Söz konusu

137 Stichting Nidos, Reception Families for unaccompanied children seeking asylum (*Sığınma başvurusunda bulunan refakatsiz çocukları Kabul Eden Aileler*, a.g.e, s. 6. Ayrıca bkz. PiB – Pflegekinder in Bremen gemeinnützige GmbH, Kinder im Exil. Ein Angebot im Rahmen der Vollzeitpflege für unbegleitete minderjährige Ausländer gem. §§ 33 und 42 SGB VIII, erişmek için <https://www.pib-bremen.de/kinder-im-exil>.

138 De Ruijter de Wildt L., Melin E., Ishola P., Dolby P., Murk J., van de Pol P. (2015), a.g.e.

139 Cantwell, N.; Davidson, J.; Elsley, S.; Milligan, I.; Quinn, N. (2012), s. 71; ayrıca bkz. BMÇABİ/UNGACC, 53-54. paragraflar.

140 BMÇABİ/UNGACC, 60. paragraf; Cantwell, N.; Davidson, J.; Elsley, S.; Milligan, I.; Quinn, N. (2012), s. 71.

çocukların özel ihtiyaçları ve durumlarının düzgün bir şekilde değerlendirilmesi gerektiği açıkça ortadadır.¹⁴¹

3.4. Ev sahibi ailelerin seçilmesi

- ▶ 70. İyi bir bakım veren havuzu oluşturmak ve bu havuzun devamlılığını sağlamak, “sürekli çaba, sabır ve azim” gösterilmesi gereken bir alan olarak tanımlanmıştır.¹⁴² Ailelerin seçimi, belirli ihtiyaçların yanı sıra koruyucu ailelerin özelliklerini ana hatlarıyla belirten bir planın geliştirilmesiyle başlayabilir ki bu özellikler, belirli ihtiyaçları olan kardeşleri veya çocukları yerleştirirken önemli olabilir. Bir plan geliştirmek izlenecek hedeflerin, stratejilerin ve somut faaliyetlerin belirlenmesine yardımcı olacaktır.¹⁴³
- ▶ 71. Hangi ailelerin koruyucu aile olarak seçileceği konusunda ele alınması gereken temel mesele, bu ailelerin çocuğun ihtiyaçlarını karşılayıp karşılayamayacağıdır. Kültürlerarası farkındalıkları, çocuğun refahı ile samimi bir şekilde ilgilenip ilgilenmedikleri ve belki de en önemlisi pedagojik becerileri ve çocuk yetiştirme becerileri yani çocuğu destekleme becerileri, değerlendirilmesi gereken hususlar arasındadır. Ev sahibi aileler çocuğun yaşadığı özel deneyimleri dikkate alabilmeli, mümkünse çocuğun biyolojik ailesiyle iletişim kurmasına izin vermeli ve şayet biyolojik ailesi yoksa da onlar için bir alan yaratabilmelidir.
- ▶ 72. Ev sahibi ailenin seçilmesi süreci çeşitli yollarla organize edilebilir: reklamlar aracılığıyla ve/veya kampanyalar düzenleyerek, dikkatle seçilmiş bölgelerde el ilanları dağıtarak ve imkân dahilinde, sosyal medya aracılığıyla. Elbette bu konuya yaklaşım dikkatle tasarlanmalı ve yaygınlaştırılmalıdır. Doğrudan iletişim kurmak ve kişiye özel bir yaklaşım en doğrusu olabilir. STK'lar, göçmen kuruluşları, okullar, toplum merkezleri gibi farklı gruplarla, örneğin dini toplantılarda, bilgilendirme amaçlı buluşmaları düzenlenebilir. Ev sahibi aileler bu toplantılara kendi deneyimlerini paylaşmak için davet edilebilir ve refakatsiz çocukların yerleştirilmesi için diğer potansiyel ailelerin belirlenmesine ve seçilmesine katkıda bulunabilirler.¹⁴⁴

141 BMÇABİ/UNGACC, 53-54. paragraf. Ayrıca bkz. Cantwell, N.; Davidson, J.; Elsley, S.; Milligan, I.; Quinn, N. (2012), s. 71-73; Rezaie H. (2019), “Refakatsiz sığınmacı gençlerin desteklenmesi: Koruyucu aile deneyimi” üzerine yorum, *Child & Family Social Work*, 24, s. 391-392.

142 Schippers M., van de Pol P., ve de Ruijter de Wildt L. (Nidos), Thys K. (Minor-Ndako), Krogshøj Larsen M. (Danish Red Cross), Massoumi Z. (Jugendhilfe Süd-Niedersachsen) ve Rozumek M. (Mültecilere Yardım Organizasyonu) (2016), *ALFACA Alternatif Aile Bakımı*. Kabul aileleri ve kabul ailelerinde yaşayan refakatsiz çocuklarla çalışan personel için el kitabı. Nidos, Utrecht, The Netherlands, s. 64.

143 Schippers M. ve diğerleri, *a.g.e.*, s. 64-68; Stichting Nidos, *Sığınma başvurusunda bulunan refakatsiz çocukları kabul eden aileler*, *a.g.e.*, s. 6.

144 Schippers M. ve diğerleri, *a.g.e.*, s. 64-68; Stichting Nidos, *Sığınma başvurusunda bulunan refakatsiz çocukları kabul eden aileler*, *a.g.e.*, s. 6. Farklı ülkelerden örnekler için bkz. De Ruijter de Wildt L., Melin E., Ishola P., Dolby P., Murk J., van de Pol P. (2015), *a.g.e.*, s. 56 (İrlanda), s. 64-65 (İtalya), s. 71 (Hollanda); ayrıca bkz. Grinvald M., Ristić T., Vukašin G. (2017), *Sırbistan'daki Refakatsiz Çocuklara yönelik Uzmanlaşmış Koruyucu Aile Bakımı, Vaka Çalışması*, Save the Children International, Belgrad, Sırbistan. Bir diğer örnek için bkz. D'Addato A., Giraldi M., Van Der Hoeven C. and Fontal A. (2017), s. 72-80.

- 73. Potansiyel ev sahibi ailelerle iletişim kurarken öngörülü ve güvenilir olmak çok önemli olabilir. "Hedef" topluluktaki "liderlerle"  alışmak da iyi sonuçlar doğu-rabilir       belirli kişiler toplulukları içinde özel bir etkiye sahip olabilir. Kültürel arabulucuların ve danışmanların desteği ve sürece katılımı çok değerli olabilir. Önceden refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş durumda olan çocuklar da benzer şekilde ev sahibi ailelerden oluşan g     ağı kurmada önemli bir bağlantı olabilir.¹⁴⁵

3.5. Ev sahibi ailelerin taranması, eğitilmesi ve desteklenmesi

- 74.  ocukla aynı, benzer ya da farklı etnik veya kültürel geçmişe sahip olup ol-madıkları fark etmeksizin çocuğa bakım verecek olanlar, koruyucu aile veya ev sahibi aile olmak amacıyla önceden belirlenmiş kriterleri içeren yasal bir  er eve doğrultusunda ve resmi [koruyucu ailelik] prosedür ve politikalara uygun olarak titiz bir sürecin ardından seçilmelidir. Bu süreç aynı zamanda kapsamlı tarama prosedürlerini de içermelidir.¹⁴⁶ Ev sahibi aileler, göçmen çocukları desteklemeye yönelik özel bir eğitim almalı ve böylece çocukların özel ihtiyaçlarını karşılamak için daha hazırlıklı olmalıdır. Çocukların yaşadıkları yeni ülkenin dilini ve geleneklerini öğrenmelerine yardımcı olmak ve kimlik duygularını korumak gibi kültürel ihtiyaç-larını desteklemek bu kapsam içerisinde yer alabilir. Ayrıca  ocukların yaşamış ola-bilecekleri herhangi bir travmayla veya özel hassas durumlarıyla başa çıkmalarına yardımcı olmaya yönelik psikososyal destek de bu kapsamda sayılabilir. Sığınma başvuruları veya yaş değerlendirmesi gibi dâhil olabilecekleri diğer yasal süreçler-de çocukları anlama ve destekleme becerisi de bir başka husus olabilir. Özellikle  ocuk yeni bir ortama uyum sağlarken, bu süreçler karmaşık bir h l almaktadır.
- 75. Kısacası, koruyucu bakım verenlere/ev sahibi ailelere yönelik özel eğitimlerde yer alabilecek ilgili konular şu şekilde olabilir:
- Neden evlerinden ayrıldıkları, karşı karşıya kaldıkları belirli tehlikeler ve nasıl refakatsiz ya da ailelerinden ayrı hâle geldikleri dâhil olmak üzere refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocukların özel deneyimleri;
 - Çocukların  zel hak ve yükümlülükleri, karşılaşabilecekleri süreçler ve bu süreçlerin onlarda nasıl etkiler doğurabileceği. Bu süreç ve etkiler, *diğerlerinin yanı sıra*, çocukların ülkeden ayrılma veya ülkede kalma olasılığını, hak sahibi oldukları desteği ve yaşadıkları belirsizliğin etkisini yönetmeyi gerektiren psi-kolojik refahlarını da içerebilmektedir;
 - Çocukların uyum, kimlik gibi özel ihtiyaçları ve ister kendilerinin ister aileleri-nin olsun hayatları hakkında beklentileri ve bunların çocukların karşılaşabile-ceği seçimleri nasıl etkileyebileceği;
 - Mülakat teknikleri ve çocuklarla iletişim kurma;  ocuk gelişimi; y nlen-dirmeye, izlemeye, desteğe ve çocuğun topluma uyumuna yönelik takip prosedürleri; ve  ocuk koruma ve güvenliği.¹⁴⁷

145 Schippers M. ve diğerleri, *a.g.e.*, s. 64-68.

146 *Acil Durumlarda Alternatif Bakım Araç Kiti*, s. 76-77.

147 *A.g.e.*

- ▶ 76. Eğer ev sahibi aile çocuğunkinden farklı bir etnik ve kültürel arka plana sahipse çocuğun aile ortamına yerleştirilmesine yönelik eğitim ve hazırlık çalışmalarına kültürel farkındalık ve hassasiyet, göçmenlik prosedürleri ve bunun çocukları nasıl etkileyeceği gibi alanlar da dâhil edilebilir. Bununla birlikte eğitim, aidiyet duygusu geliştirmeye başlamalarını sağlamak için ailelerin çocuklara nasıl davranmaları gerektiği gibi hususları da kapsayabilir. Çocuğun menşee ülkesine, geleneklerine ve/veya dini inancına dair bilgilerin yanında daha fazla bilgi öğrenmeye yönelik araç ve stratejiler de bu eğitimlerde ele alınabilecek konular arasındadır. Çocuğun kültürü ve geçmişi, çocuğun hangi yiyecekleri yiyebileceği ve/veya sindirebileceği gibi gündelik konuları etkileyebilmektedir. Dil ve iletişim becerileri de kaynaştırmada önemli bir role sahiptir. Yerel dili öğrenmesi ve okula gitmesi için çocukları desteklemek de eşit derecede öneme sahip hususlardır.¹⁴⁸
- ▶ 77. Koruyucu aileler resmi eğitimin yanı sıra deneyim paylaşma ve birbirlerinden öğrenme yöntemlerinden de faydalanabilirler. Bu, akran etkileşimi ile öğrenme, destek ve değişim fırsatlarını teşvik ederek ve deneyimli bakım verenlerle toplantılar veya bilgilendirme oturumları düzenleme gibi faaliyetler yoluyla başarılabilir. Deneyimli koruyucu aileleri ilgili yetkili kurum tarafından düzenlenen resmî eğitim kurslarına katkıda bulunmaya davet etmek de değerlendirilebilecek bir diğer seçenektir.¹⁴⁹
- ▶ 78. Çocukların öz aileleriyle iletişimde kalmalarının ve böylece ailelerin çocuklarının bulundukları yeni ülkede ve kültürdeki yaşantılarından ve hayatlarındaki gelişmelerden haberdar olmalarının önemi eğitimde kapsanması gereken diğer konular arasındadır. Bu sayede, aileler çocukları hakkındaki önemli kararların bir parçası olabilece; böylece çocukların öz ailelerine ve geldikleri topluma karşı "sada-kat çatışmaları» geliştirmelerinin önüne geçmeye katkı sağlayacaktır.¹⁵⁰
- ▶ 79. Son olarak kapasite geliştirme kapsamında, ideal olarak, bakım verenlere nasıl bakılacağı da ele alınmalıdır. Diğer bir söylemle, ev sahibi aileler kendi sağlık-larını nasıl destekleyecekleri, stres ve tükenmişlik belirtilerini nasıl tanıyacakları ve mevcut desteklerden nasıl faydalanacakları konusunda bilgilendirilmelidir. Bu tarz bir destek, örneğin sosyal hizmet çalışanlarından, diğer koruyucu bakım ve-renlerden alınabileceği gibi denetim toplantılarında yapılan görüşmelerden fayda-lanılarak da alınabilir. Koruyucu ailelere iyi bir başlangıç eğitimi vermek çok önemli olsa da bazı konular karmaşık olduğundan koruyucu ailelerin yine de ek kapasite geliştirme sürecinden geçmelerini veya sosyal hizmet çalışanlarından, uzman ki-şilerden ve/veya deneyimli meslektaşlarından destek almalarını gerektirebilir.¹⁵¹

148 Koruyucu ailelerin eğitimi ve onlara verilen destek için ayrıca bkz.: Wade J. A.g.e.; Sayers A., Lowe K, a.g.e.; ÇHS Komitesi, Genel Yorum No.6 (2005), 95-97. paragraflar; *Kurum Bakımından Topluluk Temelli Bakıma Geçiş konusunda Avrupa Uzman Grubu* (2012), *Kurum Bakımından Topluluk Temelli Bakıma Geçiş hakkında Ortak Avrupa Kılavuz İlkeleri*, Brüksel, Belçika, s. 151-152.

149 De Ruijter de Wildt L., Melin E., Ishola P., Dolby P., Murk J., van de Pol P. (2015), a.g.e., s. 64-66.

150 A.g.e.

151 Sayers A., Lowe K, a.g.e., s. 128-136.

3.6. İzleme

- ▶ 80. İzleme, bakım ve koruma sağlamanın ayrılmaz bir bileşenidir. Alternatif bakım sağlayanlar, düzenli izleme ve incelemeden sorumlu yetkili bir makam tarafından usulüne uygun şekilde yetkilendirilmelidir. Yüksek risk altındaki çocukların izlenmesini öncelik haline getirebilmek için net kriterler konulmalıdır.¹⁵² Bu kriterler, barınma kalitesi gibi daha temel ihtiyaçlarla ilgili hususlara ilaveten, ailenin çocuğa davranışları, çocuğu koruması, çocuğun aileyle iletişimi ve personel kadrosunun niteliklerine dair olmalıdır. Diğer bir söylemle, çocuğun duygusal ve kültürel gelişimi, onun güvenliği ve refahının sağlanması amacıyla bakım planının bir parçası olmalıdır. Bununla birlikte BM Çocukların Alternatif Bakımına Yönelik Kılavuz İlkeler, izleme ve teftişin hem planlanmış hem de habersiz ziyaretler aracılığıyla yapılmasını ve daha da önemlisi çocuklarla yapılacak görüşmelerin gizlilik koşulları altında gerçekleşmesini belirtmektedir. İzleme; eğitim, koçluk veya diğer yöntemlerle ev sahibi aileye veya çocuğa sağlanması gerekebilecek herhangi bir desteğin belirlenmesine ve sunulmasına öncülük etmelidir.¹⁵³
- ▶ 81. Refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocuklara yönelik aile temelli bakımın en yaygın türü çocuğun akraba yanına veya yakın çevresindeki bir ailenin yanına yerleştirilmesidir. Bu kişiler akraba değil de çocuğun hedef ülkeye varmadan önce tanıdığı kişiler olabilmektedir. Genellikle bu tür bir yerleştirme gayriresmîdir: Resmi çocuk koruma sisteminin kapsamı dışında gerçekleşmekte ve bu nedenle izlenmeye tabi tutulmamaktadır. Bu durum, ihmale uğrama veya istismara maruz kalma ihtimalini içerdiği için çocuklar açısından gereksiz riskler oluşturabilmektedir. Akra-ba yanına yerleştirmeler de dâhil olmak üzere tüm yerleştirmeler, ideal olarak, ilgili makam tarafından düzenlenmelidir. Bu ailelerin eğitim ve tazminat da dâhil olmak üzere yeterli destek almasını sağlar ve ailelerin çocuklara karşı hesap verebilirlik-lerine sorumluluklarını güçlendirebilir. Bununla birlikte bölgesel ve proje temelli yaklaşımlar, çocuklar için uygun gözetim ve önlemleri sağlamak amacıyla çocuk koruma sistemlerine entegre edilmelidir.¹⁵⁴

3.7. Yetişkinliğe geçiş

- ▶ 82. Yetişkinliğe geçiş her çocuk için hassas ve karmaşık bir dönemdir. 18 yaşına girmenin önemli bir hak, koruma ve sosyal yardım hakkı kaybı anlamına geldiği göz önünde bulundurulduğunda, özellikle bakım görerek büyüyen çocuklar için ve en çok da refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocuklar için yetişkinliğe geçiş zor bir süreçtir. Bazı durumlarda, bulundukları ülkede kalma izinlerini kaybedebilir, idari gözetim altına alınabilir ya da ülkeden ayrılmaya zorlanabilirler.¹⁵⁵
- ▶ 83. Refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocukların birbirinden çok farklı senar-yolara hazırlanma ve plan yapma konusunda desteklenmesi tavsiye edilmektedir.

152 *Acil Durumlarda Alternatif Bakım Araç Kiti*, s.109-110.

153 Cantwell, N.; Davidson, J.; Elsley, S.; Milligan, I.; Quinn, N. (2012), s. 108-110.

154 THA/FRA Temel Haklar Raporu, Lüksemburg: Avrupa Birliği Yayın Ofisi, 2017, s.185, ve De Ruijter de Wildt L., Melin E., Ishola P., Dolby P., Murk J., van de Pol P. (2015), *a.g.e.*, s. 7.

155 D'Addato A., Giraldi M., Van Der Hoeven C. ve Fontal A. (2017), *a.g.e.*, s. 149.

İlk olarak, çocuklar sığınma başvurusu ya da hak taleplerinin sonuçlanmasını beklerken onları bu belirsizlik döneminde desteklemek için bir yetişkinliğe geçiş planı hazırlamak söz konusudur. İkinci olarak, uluslararası koruma hakkı elde etmişlerse, destekli ya da bağımsız barınmaya, yüksek öğretime ve/veya daha fazlasına erişim dâhil olmak üzere çocukları desteklemek amacıyla uzun vadeli bir plan geliştirmek üzerinde durulur. Üçüncü ise başvurularının olumsuz sonuçlanması ya da kendi arzuları üzerine bu genç bireyleri menşe ülkelerine geri dönmeye hazırlamak ile ilgilidir. Bir çocuk ya da gençle sığınma başvurusunun olası sonucu hakkında konuşmak duygusal ve zorlayıcı olabilir. Ancak uygun bir planlamanın yapılabilmesi için bu konunun ele alınması önemlidir.¹⁵⁶ Bu bilgi çocuğa çocuk dostu bir yolla sunulmalıdır.

- ▶ 84. Eğer söz konusu gencin ülkede kalmasına izin verilirse, uyum ve kendisine sürekli destek verilmesi konusunda desteğe ihtiyacı olacaktır. Benzer bir şekilde bu genç birey, kendisini etkileyebilecek her türlü kararın detaylarını da içerecek şekilde gerçekçi, yaşına ve cinsiyetine uygun bilgi almaya ihtiyaç duyacaktır. Bahsi geçen bireyin, “bakım alabilecek yaşı geçmesi”nin ne demek olduğu hakkında ve bağımsız yaşamaya başarılı şekilde geçiş yapmak ve/veya ev sahibi ülkeden ayrılmak üzerine bilgilendirilmeye ihtiyacı olacaktır. Bakım amaçlı yerleştirildikleri yerden ayrılmalrı ve diğer düzenlemelere geçişlerine ilişkin planlama da ayrıca konuşulmalıdır. Ev sahibi aile ile sürekli iletişim gibi belirli bir bakım türünden ayrıldıktan sonra hak kazanabilecekleri sürekli destek de bu kapsamdadır.¹⁵⁷
- ▶ 85. Bu geçiş süreci, ideal olarak, söz konusu gencin ülkede kalıp kalmadığına veya ülkeden ayrılıp ayrılmadığına bakılmaksızın dikkate alınması gereken tüm konular hakkında bilgi içeren bir “bakımdan çıkış planının” geliştirilmesi ve uygulanması yoluyla yönetilmelidir (örneğin sağlık ve refah, kişisel gelişim, olumlu ilişkiler, öğrenme ve çalışma hayatı, barınma, pratik beceriler, mali durum, haklar ve yasal konular). Bu gençler, burs ve mentorluk gibi programlardan, sürekli eğitime ve/veya eğitim fırsatlarına kolay erişimden veya kaliteli stajlardan ve benzeri olanaklardan faydalanabilir.¹⁵⁸
- ▶ 86. Kendi kendine yetme konusunda koçluk yapılması, özellikle refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocuklar ve gençler için faydalı olabilir. Bu koçluk tercihen kişi 18 yaşına ulaşmadan önce başlar. Hem kurumlar aracılığıyla resmi yollarla hem de arkadaşlıklar, okullar, dini topluluklar veya kulüplerin yanı sıra ev sahibi ülkeye

156 Sayers A., Lowe K, a.g.e., 71-74.

157 Komite'nin CM/Rec(2019) 11 sayılı Tavsiye Kararı, vasilik tedbirlerinin “18 yaşına ulaştıktan sonra veya özel durumlarda, geçiş dönemi için vasilik veya başka yollarla sürekli bakım ve desteğe ihtiyaç duyan gençlere de uygun görüldüğü şekilde uygulanmasını” tavsiye etmektedir (ilke 3). Ayrıca bkz. 24 Nisan 2019 tarihinde Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilen yetişkinliğe geçiş sürecinde genç mültecilerin desteklenmesine ilişkin CM/Rec(2019)4 sayılı Tavsiye Kararı.

158 CELCIS/ Strathclyde Üniversitesi, Caring for Children Moving Alone: Protecting Unaccompanied and Separated Children (*Tek Başına Seyahat Eden Çocukların Bakımı: Refakatsiz ve Ailesinden Ayrı Düşmüş Çocukların Korunması*), Kurs Adımları 6.8, 6.9, 6.11, 6.12. Ayrıca bkz. Cantwell N., Gale C., McGhee K., Skinner K. (2017), *Bakımdan Ayrılmaya Hazırlama . Uygulama Rehberi*, SOS Children's Villages International ve CELCIS, Strathclyde Üniversitesi.

uyum sağlamış kendi menşe ülkelerinden gelen diğer yurttaşlarla yapılan toplantılar aracılığıyla gayriresmî yollarla bir destek ağı oluşturarak söz konusu kişilere yardımcı olmak önemlidir. Çocuk 18 yaşına geldikten sonra ev sahibi ailenin de destek ağının içerisinde yer alması ideal olmalıdır.¹⁵⁹

4. SONUÇLAR

- ▶ 87. Bütüncül çocuk koruma sistemleri, refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocukların özel ihtiyaçlarına ve durumlarına en iyi çözüm sunan seçenektir. Çocukları mülteci, göçmen veya sığınmacı olarak değil de önce çocuk olarak kabul eden bir hak çerçevesine dayanan çözümler geliştirmek, refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocukların ihtiyaç duydukları desteğe diğer çocuklarla eşit biçimde ve üstün yararlarına uygun şekilde erişmelerini sağlayacaktır.
- ▶ 88. Aile temelli bakım, çocuklara hem refahları hem de mevcut ve gelecekteki durumları üzerinde önemli etkisi olan ilişkiler kurma fırsatı sağlayabilir. Bu bakım, onların duygusal, yasal ve sosyal tanınırlıklarını ve dayanıklılıklarını güçlendiren destek ve bağlantıları sağlayabilmektedir. Aile temelli bakım, dosyaların karara bağlanması için gerekli zorlu ve karmaşık yasal prosedürlerden geçilmesi sürecinde çocuklara yardımcı olabilir. Ayrıca geldikleri ülkeye geri dönme olasılığıyla yüzleşmek veya duruma göre, statü elde etmişlerse yeni geldikleri ülkede bağımsızlıklarını kazanmak konusunda çocukları güçlendirebilir.¹⁶⁰ Daha geniş bir topluluğa dahil olma ve uyum sağlama, yerel halkın ve yeni gelenlerin tanışıp kaynaşması sağlanırsa kolaylaşabilir.
- ▶ 89. Önceki bölümlerde, refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocuklara kaliteli aile ve toplum temelli bakım sunulmasını hedefleyen bir bakış açısıyla, yetkililerin çocuk koruma ve alternatif bakım sistemlerini güçlendirmek için kullanabileceği bazı stratejiler sunulmuştur. Bu stratejiler bütçe önceliklerinin ve toplum yararına her çocuğun haklarının hayata geçirilmesinin uzun vadeli faydalarının belirlenmesine de yardımcı olabilir.
- ▶ 90. Her düzeydeki yetkililer benzer soru ve sorunlarla boğuşurken, ülkeler arasında bilgi, uzmanlık ve yenilikçi yaklaşımların paylaşılması ile katma değer yaratılacağı için Avrupa'nın bu konuyla ilgili yaklaşımı oldukça faydalı olabilir. İyi uygulamaların ve zorlukların paylaşılmasına ilişkin Avrupa düzeyinde bir çerçeve ya da forum oluşturmak, karşılıklı öğrenmeye ve birçok farklı perspektiften potansiyel çözümlerin daha kapsamlı olarak değerlendirilmesine öncülük edebilir.

¹⁵⁹ Sirriyeh, A. ve Ní Raghallaigh, M., a.g.e.

¹⁶⁰ Ala Sirriyeh, Muirrean Ní Raghallaigh (2018), *İngiltere ve İrlanda'da Sığınma Başvurusunda Bulunan Gençlerin Koruyucu Aile Bakımı, Tanınması ve Yetişkinliğe Geçiş*, Children and Youth Services Review 92, 2018, 87-97. paragraflar.

- 91. Aile temelli bakım, refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocuklar için uzun zamandan beri tercih edilen barınma seçeneği olarak teşvik edilmiştir ve son yıllarda daha fazla ilgi görmeye başlamıştır. Ne var ki, kaliteli bir aile temelli bakımın sadece refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocuklar için değil genel olarak toplum için sayısız faydasına rağmen arka plandaki zorlukları bu bakımın tercih edilmesini ve yaygınlaşmasını sınırlamaktadır.
- 92. İlk olarak çocuk koruma ve göç politikaları alanlarında yasal anlamda ve politika açısından uyuma ve ikinci olarak da yerel ve bölgesel düzeyin ötesinde, ve AB Üye Devletlerinin de ötesinde tüm Avrupa Konseyi Üye Devletleri arasında bilgi alışverişine, uygulamadaki bilgi birikiminin, gelecek vaat eden uygulamaların paylaşılmasına ihtiyaç vardır..
- 93. Her refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocuğun ihtiyaçlarına, hassasiyetlerine, güçlü yönlerine, risklerine ve koşullarına yanıt verebilecek herkese uyan tek bir bakım amaçlı yerleştirme şekli bulunmamaktadır. Bununla birlikte, her ülkenin kendi koşullarında, göç bağlamında çocuklara bakım ve koruma sağlayabilme kapasitesi üzerinde baskı yaratabilecek belirli zorluklar olacaktır.
- 94. Etkili bakım sistemlerinin geliştirilmesi ve uygulanması, her ülkenin kendi koşullarının dikkatle incelenmesini ve çocuğun üstün yararını göz önünde bulunduran ve aynı zamanda asgari düzeyde kalite standartlarını karşılayan yerleştirme seçeneklerinin geliştirilmesini gerektirir. Ortak sahiplenme duygusunu teşvik etmek için ideal olarak yerel makamlar ve ilgili tüm paydaşlarla işbirliği içerisinde bir dizi seçenek sunulmalı ve geliştirilmelidir. Aile temelli alternatif bakımın kaliteli olması, bakımın biçimi fark etmeksizin, refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocukların refahının sağlanması için esastır.
- 95. Uluslararası boyutta ve Avrupa düzeyindeki insan hakları standartları ve alternatif aile temelli bakımın tercih edilmesini ve yaygınlaşmasını engelleyen zorluklar dikkate alındığında, Avrupa Konseyi bu alana stratejik katkıda bulunmak için doğru merci olabilir. Ayrıca Konsey, Üye Devletleri bu alandaki çabalarında daha fazla destekleyebilir ve bu sayede Avrupa'da refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocukların bakım görmesinde ve korunmasında kalıcı olumlu değişiklikler yaratılmasına yardımcı olabilir.

* * *

Bu kılavuz, göç bağlamında refakatsiz ve ailesinden ayrı düşmüş çocuklar için aile temelli bakım düzenlemeleri geliştirirken ve uygularken dikkate alınması gereken insan hakları standartlarına ve pratik hususlara genel bir bakış sunmaktadır. Diğerlerinin yanı sıra, tercih edilen bir seçenek olarak aile temelli barınmaya özellikle odaklanma yoluyla kaliteli bakım ve desteğe erişimlerini sağlayarak hareket halindeki çocuklar için etkili koruma sistemlerini teşvik etmeyi amaçlamaktadır.

Bu çeviri, Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyinin mali desteğiyle hazırlanmıştır. Bu içeriğin sorumluluğu Avrupa Konseyine aittir ve ifade edilen görüşler, Avrupa Birliği'nin resmî görüşünü yansıtmamaktadır.

TUR

Avrupa Birliği üye ülkeleri bilgi, kaynak ve geleceklelerini birleştirmeye karar vermiştir. Bu ülkeler, birlikte, kültürel çeşitlilik, hoşgörü ve bireysel özgürlükleri korurken, istikrar, demokrasi ve sürdürülebilir kalkınma bölgesi oluşturmışlardır. Avrupa Birliği, bu kazanımlarını ve değerlerini sınırları ötesindeki ülkeler ve insanlarla da paylaşmaya kararlıdır.

www.europa.eu

Avrupa Konseyi, Avrupa kıtasının önde gelen insan hakları kuruluşudur. Kuruluş, Avrupa Birliği'ne üye tüm ülkeler dahil olmak üzere 46 üye ülkeden oluşmaktadır. Tüm Avrupa Konseyi üyeleri insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğünü korumaya yönelik Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini imzalamıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Sözleşmenin üye ülkelerdeki uygulamasını denetler.

www.coe.int

Bu çeviri Avrupa Birliği ile birlikte ortak finanse edilmektedir

